

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Etika novináře jako téma mediální výchovy

Vypracoval: Vojtěch Pešek
Vedoucí práce: PhDr. Helena Pavličíková, CSc.

České Budějovice 2024

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích

18.4.2024

Podpis studenta:

Vojtěch Pešek v.r.

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat PhDr. Heleně Pavličíkové, CSc. za odborné vedení, připomínky a její čas v průběhu zpracování celé bakalářské práce. Rovněž děkuji všem respondentům za jejich čas a ochotu.

ANOTACE

Tato bakalářská práce pojednává o etice novináře a jejím zasazení do kontextu současné mediální výchovy. V první části jsou nejprve definovány základní pojmy a s nimi spojené podkapitoly, které uvádí kontext celé práce. Následně se obě ústřední témata spojují v návrzích, jak problematiku novinářské etiky uchopit a začlenit do výuky mediální výchovy. Součástí obsahu bakalářské práce jsou i názory učitelů, kteří se ve své pedagogické práci mimo jiné věnují i mediální problematice. Opomenuty nebyly ani názory mediálního experta. V závěru práce jsou představeny klady a možné zápory, které začlenění mediální výchovy do výuky žákovi přináší.

ABSTRACT

This bachelor's thesis deals with the ethics of journalism and its setting in the context of contemporary media education. The first part first defines the basic concepts and associated sub-chapters, which set the context for the whole thesis. Subsequently, the two central themes are brought together in suggestions on how to grasp and integrate the issue of journalistic ethics into the teaching of media education. The content of the bachelor's thesis also includes the opinions of teachers who, among other things, deal with media issues in their pedagogical work. The opinions of a media expert have not been omitted. In the conclusion of the thesis, the pros and possible cons of incorporating media education into the pupil's education are presented.

OBSAH

1	Úvod	6
2	Vymezení základních pojmů	8
2.1	Etika.....	8
2.2	Mediální etika	8
2.3	Etika novináře	9
2.3.1	Historie etiky novináře.....	10
2.4	Hlavní etické otázky	11
2.4.1	Klamání	12
2.4.2	Narušování soukromí.....	13
2.4.3	Střet zájmů.....	14
2.5	Etické principy a kodexy českých médií	14
3	Mediální výchova v rámci RVP.....	18
3.1	Přínos mediální výchovy k rozvoji žáka	19
3.1.1	Tematické okruhy receptivních činností.....	20
3.1.2	Tematické okruhy produktivních činností	21
3.2	Implementace mediální gramotnosti do výuky	21
3.2.1	Zařazení mediální výchovy do dalších strategických dokumentů	22
3.3	Úroveň mediální gramotnosti v ČR.....	24
3.3.1	Porovnání mediální gramotnosti v zemích EU.....	26
4	Etika novináře jako téma mediální výchovy	28
4.1	Analýza propojení etiky novináře a mediální výchovy.....	28
4.1.1	Kritické myšlení jako ochrana před manipulací.....	29
4.1.2	Etická dilemata v novinářské profesi	29
4.1.3	Bezpečnost pohybu v kyberprostoru.....	30
4.1.4	Odpovědná práce se zdroji a tvorba.....	31
4.2	Praktická aplikace etiky novináře do mediální výchovy.....	32
4.2.1	Školní média a jejich přínos pro mediální výchovu	36
4.2.1.1	Odborné publikace a jejich doporučení pro redakci školního časopisu	36
5	Zkušenosti učitelů z praxe	39
5.1	Diskuse a výsledky ankety.....	39
5.2	Názor odborníka na mediální výchovu	41

6	Závěr.....	43
7	Zdroje.....	45
7.1	Literatura.....	45
7.2	Internetové zdroje	47
7.3	Seznam příloh	49

1 Úvod

Média mají v dnešním světě nebývale velký vliv na formování společnosti a její nálady. Dostáváme se s nimi do kontaktu téměř každý den a dlouhodobě je nelze vnímat jen jako zdroj informací a zábavy. Působení a účinek médií dávno překročil tyto dva aspekty. Dostupnost informací není pouze užitečnou součástí každodenního života, čím dál častěji bývá zneužívána jako silný nástroj pro šíření propagandy. Z tohoto důvodu jsem se začal zajímat o to, jak se s v českém školství pracuje s prevencí proti tomuto zneužívání a jak jsou žáci v dnešní informacemi přesycené době připravováni na práci s nimi. Věnují dnešní učitelé tomuto tématu dostatečnou pozornost ve výuce, stihnou žáky vybavit dostatečně kritickým myšlením a připravit je na nezbytnost takového přístupu? Jsou k tomu dostatečně vybavení i samotní učitelé a mají dostatečnou oporu v kurikulárních dokumentech pro školní vzdělávání? Etika novináře a mediální výchova jsou dvě klíčové oblasti, které mají konečný vliv na utváření kvalitní mediální kultury. Toto spojení mne velmi zaujalo, proto se v mé práci zaměřuji na analýzu vztahu a aplikování principů etiky novináře do samotné výuky mediální výchovy v českém školním prostředí.

V první části mé práce jsou definovány základní termíny, o které se text práce opírá. Jde o pojmy jako etika, etika médií a etika novináře. Ty budou zařazeny do historického kontextu a zároveň pojmenovány aspekty, které měly vliv na její formování až do dnešní doby. Představím hlavní etické principy závazné pro novinářskou profesi a uvedu příklady etických kodexů vybraných médií.

Druhou část uvádí zařazení mediální výchovy do osnov českého školství, tzv. Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Ten definuje postavení mediální výchovy jakožto průřezového tématu ve výuce. Uvedeme si i další kurikulární zdroje a dokumenty, prostřednictvím kterých MŠMT navrhuje zařazení mediální výchovy do vyučování. Pozornost je věnována i posouzení stavu české mediální výchovy a mediální gramotnosti. Zajímat mě bude i to, jak si Česká republika stojí v evropském srovnání oproti ostatním národům.

Klíčové bude popsat a komentovat to, co obě témata spojuje. Jedním z hlavních cílů mé práce bude zařadit ústřední témata etiky novináře do mediální výchovy. V kurikulárních dokumentech se o tomto spojení příliš nepíše, proto bude mým cílem navrhnout metodiku, jak daná témata aplikovat do samotné výuky.

Analýzu současného stavu mohu opřít o názory konkrétních učitelů, kteří se výukou mediální výchovy na základních školách zabývají. Rozhodl jsem se oslovit několik učitelů základních škol. Zajímalo mě, jak oni sami mediální výchovu využívají, jak je pro ně důležitá, popř. jaké zaznamenali díky jejímu využívání výsledky. Pro svou práci jsem se rovněž rozhodl oslovit mediálního teoretika, jehož názor může mít pro celou práci významný přínos.

Cílem práce je tedy ukázat, jak lze využít problematiku etiky novináře v hodinách mediální výchovy. Zjistit, jaké zkušenosti a postoje mají vůči jejímu zařazení do výuky samotní učitelé, jestli skutečně naplňuje účel, který jí kurikulární dokumenty ukládají. K naplnění cílů mé práce byly použity metody srovnávací a syntetické analýzy, dále jsem využil anketu mezi více respondenty, kterou jsem následně vyhodnotil a navrhl i díky ní stěžejní témata, jež by neměla být v mediální výchově opomíjena.

2 Vymezení základních pojmů

2.1 Etika

Základním pojmem, ze kterého je potřeba vycházet při zpracování tématu této bakalářské práce, je etika. Proto si ho musíme definovat ještě předtím, než se zaměříme na etiku novináře. Jedná se o klíčový prvek v lidském chování a každodenně nás ovlivňuje v našem chování. Co je to vlastně etika? *„Jedná se o filozofickou disciplínu, pocházející až od Aristotela. Ten rozlišuje v lidské činnosti činnost teoretickou (poznání), praktickou (jednání) a tvořivou (dělání, zhotovování). Etiku řadí do praktické filozofie. Tvořivou a praktickou činnost rozdělujeme dle užitku. Z tvořivé činnosti máme užitek my sami, děláme určité aktivity pouze pro sebe. Praktické činnosti jsou už od základu hodnotné (např. pomoc slabším). Lidé sami sebe navzájem často hodnotí, pro své činy si určují jejich hodnotu, tím je rozlišují své jednání na morální a nemorální. Samotné slovo etika má původ v řeckém éthos (tedy zvyk, mrav, či obvyklé místo bydlení). Etika je tedy filozofická disciplína, která se zabývá morální povahou lidské praxe. Obdobným pojmem je slovo „morální“, to odkazuje spíše na hodnocení lidského jednání.“* (Anzenbacher, 2002, s. 269)

Cílem nebo ideálem etiky je dosažení dobra. Podle morálky se řídíme a rozhodujeme denně, ať už jako jednotlivci, tak jako společnost. Dochází k tomu automaticky, podvědomě, ale také vědomě. Morální hranice vnímá každý člověk jinak, většina lidí ale pocítuje, že jejich jednání je v souladu s jejich vlastní etikou, tudíž se může i objektivně nemorální člověk cítit v právu. (Šimek, 2003)

2.2 Mediální etika

Novinářskou etiku a etiku médií nemůžeme od sebe nijak oddělit. Mediální etika je pro etiku novináře nadřazený pojem. Předmětem etiky médií je zkoumání morálky a etický rozvoj v mediálním prostředí. Mediální tvorba je založena na všeobecných etických hodnotách, které pramení z veřejného zájmu společnosti. Cílem etiky médií je hodnocení novinářské práce v praxi z pohledu etických a morálních norem. Povaha etiky médií je samozřejmě interdisciplinární. Kombinuje v sobě poznatky z žurnalistiky, psychologie, filozofie, ekonomie, politologie, zkrátka ze všeho, co novinářinu tvoří a čemu se věnuje. Etika médií zasahuje i do jiných profesí, než je ta novinářská. Určuje pravidla i pro scénáristy, kameramany, režiséry

nebo střihače. Etika novináře je řazena do tohoto širokého systému etiky médií. (Remišová, 2010)

Morální hodnoty určují způsob a postupy, jakými novinář svou profesi vykonává. Média sama na sebe často uplatňují vlastní principy, podle kterých fungují. Jedná se například o etické kodexy. Ty musí být v souladu s celospolečenskými hodnotami. Bývá v nich přesně řečeno, čemu by se při své práci měli novináři vyhnout a na jaké principy dbát. Podle toho, jestli se novinář chová dle zásad těchto kodexů, můžeme zhodnotit, zda je jeho práce eticky přijatelná, či nikoliv. (Reifová, et al., 2004)

2.3 Etika novináře

Etiku novináře (jakožto jednu z profesních) řadíme do kategorie aplikované etiky. Tedy se zabýváme zkoumáním a úvahami nad morální stránkou novinářské práce. Novinářská etika si pokládá mnoho otázek ohledně funkcí a smyslu médií. Konkrétní témata, jež studuje, jsou například ochrana zdrojů informací, jak a kdy používat skrytou techniku, zda se novinář nenachází ve střetu zájmů nebo kde je hranice zachování anonymity a soukromí obětí trestných činů. Tyto a mnohé další otázky jsou stěžejní pro utváření kvalitního a nezávislého prostředí žurnalistiky. (Moravec, 2020)

Eticky závazné požadavky novinářské profese jsou následující: šíření pouze pravdivých informací, pracovat čestně, respektování práva jiných osob na svobodu slova a obhajobu, hájit důstojnost, dbát na odpovědnost za své skutky a být podřízen veřejnému zájmu. Osobní pohled novináře musí být podroben konfrontaci s konkrétně platným řádem pravidel. Novinářská etika (jakožto součást profesní etiky) klade na novináře požadavky pramenící z očekávání a požadavků společnosti. (Remišová, 2010)

„V podmínkách demokratické společnosti, v níž je svoboda projevu považována za jeden ze základních konstitutivních prvků, patří mezi tyto normy zásady úcty k pravdě, pečlivého a spolehlivého informování, cílevědomého potlačování postojových náklonností a animozit a vědomého zvažování dopadu vlastní činnosti a vážnému sdělení u hlediska veřejného zájmu na jedné straně a ochrany soukromí jednotlivce na straně druhé.“ (Reifová, 2004)

2.3.1 Historie etiky novináře

Stephan Ward, kanadský filozof zaměřující se na žurnalistiku, popisuje pět etap vývoje novinářských principů: „1) *Kladení základů etického diskurzu*, 2) *Éra veřejné etiky a etiky veřejnosti*, 3) *Etika liberálního tisku*, 4) *Etika sociálně odpovědného tisku*, 5) *Etika konvergentních médií*.“ (Ward, 2008, s. 139–140)

První etapa je zasazena do 16.–17. století, tudíž do doby po vynálezu knihtisku, kdy se informace stávaly více a více dostupné. Tuto éru nazýváme jako období kladení základů etického diskurzu. V této době měla obrovský vliv na podobu tisku církve a panovníci, tudíž tehdejší texty byly ovlivněny velkou cenzurou. Kvůli názorové a náboženské pluralitě probíhalo i pronásledování některých osob či skupin. Nejznámějším případem jsou církevní inkvizice, jež vedly k popravě několika myslitelů, kteří zastávali v té době kacířské myšlenky o podobě a podstatě světa. Šlo například o Giordana Bruna a dalším významným myslitelem, kterému hrozil nejvyšší trest, byl Galileo Galilei kvůli jeho heliocentrickému pohledu na svět. Zvýšení produkce výtisků knih mělo ale i své odpůrce, například Erasmus Rotterdamský byl znepokojen tím, kolik se do světa vypouští „pamfletů“ a bezbožných knih. (Mchangama, 2022)

Druhou etapou je éra veřejné etiky a etiky veřejnosti. Ta vychází z rozvoje nových filozofických proudů, konkrétně osvícenství, vzestupu racionality, vzdělání a důrazu na individualitu. V 18. století začala posilovat role tisku ve společnosti. Tento trend byl významný hlavně v západních mocnostech té doby, tedy USA, Velká Británie a ve Francii. S příchodem parlamentního typu vlády se tisk stal prostředím výměny názorů. Známa je i věta o tom, že vedle moci výkonné, zákonodárné a soudní je tisk čtvrtou mocí ve státě. (Mchangama, 2022). Za svobodný tisk bojoval i anglický filozof John Locke, který prohlásil: „*Nevím, proč by člověk neměl mít svobodu tisknout všechno, co chce říct nahlas... Zavírat člověku ústa ze strachu, že by mohl mluvit kacířsky nebo buřičsky, je stejné jako nasadit člověku pouta ze strachu, že by mohl někomu ublížit, kdyby měl volné ruce*.“ (Locke, 1794, s. 202)

Třetí etapa etiky liberálního tisku se odehrávala v 19. století, kdy se ještě více prohlubovaly liberální myšlenky ve svobodě tisku. K hodnotám, které byly prosazovány, patří svoboda tisku, jedince nebo minimální zásah státu. Ruku v ruce s tím nastává komercializace a bulvarizace tisku. Možností inzerce stouply výnosy pro média a ta mohla

snížením ceny ještě více podpořit dostupnost novin pro všechny občany. V této fázi se do mediální sféry přidávají i soukromí vlastníci se zájmem vydělat na výrobě novin.

Ve čtvrté fázi, označované jako etapa etiky sociálně odpovědného tisku a zpravodajských médií, se média začala zabývat otázkami etickými. Počátkem 20. století se začaly ozývat kritické hlasy směrem k přílišné komercializaci tisku. Jasně se začaly rozdělovat názory a fakta, byl kladen důraz na objektivnost. Média svou roli začínaly chápat i jiným způsobem, mnohem více chápaly svou roli ve společnosti a začínaly vznikat novinářské kodexy, rady a podobné orgány. Novým typem novinářské práce byla i aktivistická žurnalistika, která zaznamenala svůj rozvoj hlavně v 60. letech 20. století kritikou směrem k válce ve Vietnamu.

Poslední, pátá fáze je naplněna etikou konvergentních médií, která započala v 90. letech minulého století a trvá dodnes. Vlivem enormního vzestupu množství informací a jejich zdrojů se přehodnocují dosavadní etická pravidla v médiích. Vystávají například otázky ohledně regulace globálních médií a jejich vlivu, ekologie médií, nové etiky digitálních médií nebo toho, jak k etice přistupuje aktivistická žurnalistika a další. Dnešní boom médií s sebou přináší i nové otázky, na které současně hledáme odpovědi. (Moravec, 2020)

Proměny novinářské práce se v současném světě rapidně mění. Z vysoce kreativní profese, jako je profese novináře, se rychle stala multidimenzionální profese. Dnešní novináři musí umět pracovat nejen v prostředí tisku, ale i v audiovizuální sféře. Tyto změny a vysoké nároky na dovednosti novinářů mohou mít negativní vliv na kvalitu výsledného zpravodajství. Dále se velmi začíná propojovat hranice žurnalistiky s komercializací obsahu a ekonomickými zájmy majitelů médií. (Remišová, 2010)

2.4 Hlavní etické otázky

Etických problémů týkajících se žurnalistiky, které novinář řeší téměř na denní bázi, definuje Václav Moravec šest, tři z nich si později představíme dopodrobna.

1. Narušování soukromí – zde novináři nedbají na osobní právo na ochranu soukromí. V Ústavě ČR o tomto právu hovoří například Listina základních práv a svobod (LZPS) ve článku č. 10. K porušování těchto osobních práv dochází často u novinářů bulvárních

redakcí, kteří často překračují hranici soukromí celebrit a jejich blízkých, či v rámci reportáží o trestných činech a jejich obětech.

2. Střet zájmů – často pramení z osoby novináře samotného a jeho soukromých aktivit, například jeho politický či obchodní zájem. Tito novináři bývají do těchto článků více motivováni svými aktivitami a logicky touží po tom být vlivní.
3. Úplatky – novinářům bývají nabízeny finanční či jiné výhody, které jim poskytují lidé za účelem příznivého zpravodajství o jejich osobách nebo aktivitách.
4. Klamání – klamání a lži mohou novináři využívat při zjišťování tajných informací. Mohou se například vydávat za někoho jiného, a tím se dostat k tížené informaci. To ovšem není v souladu s morálkou.
5. Osobní účast na zprávě – zde se jedná o složité rozhodnutí, zda ve vypjaté situaci pomoci obětem či reportovat dění. Dochází k tomu například u autonehod, válečných konfliktů, přírodních katastrof atd.
6. Plagiátorství – přebírání informací bez uvedení zdroje, který se o téma zajímal původně. (Moravec et al., 2005, s. 51–53)

2.4.1 Klamání

V práci novináře existuje několik postupů, jak se co nejvíce přiblížit k objektivitě novinářské informace: vyvážeností zpráv, ověřováním informací z více zdrojů, sebekontrola, vymezení se proti tlakům ze strany vydavatele a jiných skupin. Jako příklad můžeme uvést postup u vyváženosti zpráv. Pro vyváženost zprávy je nutné, aby se k danému případu vyjádřily všechny strany konfliktu, přitom se však novinář nestaví k žádné straně konfliktu. Na druhé straně může dojít k „pseudovyváženosti“ typicky tím, že si na řešení konfliktu novinář pozve experta z dané oblasti, ovšem výběr hosta může být účelový podle toho, jaký názor expert zastává.

Dále existují postupy, které vedou k porušení principu pravdivosti. K nim řadíme zjednodušení zprávy, vědomé uveřejnění klamavé informace, svévolné zkreslení faktů, vytržení informace z kontextu, což je v současné době jedno z nejvíce používaných označení pro manipulaci s informacemi. Jedná se o zneužití části z informace, kterou má novinář k dispozici, kdy s ní zachází podle jeho záměru. Tím, že tuto informaci vezme samotnou a uvede ji v jiné spojitosti s případem, než je ve skutečnosti, může změnit samotnou podstatu zprávy. (Remišová, 2010)

2.4.2 Narušování soukromí

Ochrana soukromí je velmi důležitý aspekt práce novináře. Zákonů, které zahrnují ochranu práv na soukromí u fyzických osob, je celá řada. Existuje několik pramenů, ze kterých tato ochrana pramení. Již LZPS myslí na soukromí občanů, konkrétně 2. hlava, první oddíl a článek 10. Ten se skládá ze tří částí: „(1) Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno. (2) Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života. (3) Každý má právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.“ (Česko, 1992, č. 10).

Dalším pramenem, který dbá na ochranu soukromí, je Občanský zákoník. Právu na soukromí osoby se věnuje v pátém oddílu a článku 77 a 78 týkající se jména a jeho ochrany. („§ 77 (1) Jméno člověka je jeho osobní jméno a příjmení, popřípadě jeho další jména a rodné příjmení, která mu podle zákona náležejí. Každý člověk má právo užívat své jméno v právním styku, stejně jako právo na ochranu svého jména a na úctu k němu. ... § 78 (1) Člověk, který byl dotčen zpochybněním svého práva ke jménu nebo který utrpěl újmu pro neoprávněný zásah do tohoto práva, zejména neoprávněným užitím jména, se může domáhat, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek “). (Česko, 2012, č. 77–78)

Podstatným a často citovaným zdrojem práva o ochraně soukromí je zákon č. 110/2019 Sb., zákon o zpracování osobních údajů, který vyšel v platnost 24. dubna 2019 a nahrazuje původní zákon o ochraně osobních údajů. Tento zákon vychází z nařízení Evropského parlamentu č. 2016/679. Ve veřejném prostoru se s tímto nařízením dostáváme do kontaktu hlavně pod jeho anglickou zkratkou GDPR (General Data Protection Regulation neboli Obecné nařízení o ochraně osobních údajů). Vzhledem k rychlejšímu rozvoji digitalizace a celkově většímu objemu osobních údajů, se kterými na internetu zacházíme, bylo nutné stávající směrnici nahradit aktualizovaným nařízením, jež odpovídá současnosti. „K revizi bylo přikročeno z toho důvodu, že současný právní rámec, založený směrnicí 95/46/ES o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů, již přestal odpovídat současné době, zejména pokud jde o prostředky, které jsou ke zpracování využívány a též i pokud jde o zpracování jako takové, které je daleko komplexnější, než bylo před několika desítkami lety (např. v oblasti profilování, automatizace zpracování osobních

údajů atd.). Zároveň v jednotlivých zemích Evropské unie nebyla Směrnicí 95/46/ES dosažena požadovaná míra sjednocení právní úpravy, což správcům působícím ve více zemích činilo problémy. Cílem Obecného nařízení je přizpůsobení právního rámce ochrany osobních údajů dnešní době, dosažení větší jednoty právního rámce ve všech zemích, na které dopadá, posílení práv subjektu údajů a v neposlední řadě je snahou dosáhnout sjednoceného výkladu Obecného nařízení a dozoru jednotlivými dozorovými úřady.“ (MVČR, 2016)

2.4.3 Střet zájmů

Střet zájmů má několik rovin: 1) Politické aktivity novináře – jedná se o nejvíce kontroverzní kategorie v politické žurnalistice. Členství v politické straně či finanční podpora některé ze stran jsou v některých zemích považovány za hrubé překročení etických pravidel, při kterém hrozí novináři vyloučení z předvolebního zpravodajství a je přesunut do jiné redakce. Někteří novináři se veřejně hlásí k myšlence toho, že se voleb neúčastní – z důvodu zachování názorové neutrality i v jejich osobním životě. 2) Veřejné aktivity novináře a jeho angažmá ve veřejných funkcích se týká hlavně občanské angažovanosti v osobním životě. Například noviny New York Times zakazují svým zaměstnancům být členy správních rad, komisí a nesmějí plnit podobné funkce. 3) Ekonomické či obchodní aktivity se zejména vztahují k zamezení střetu zájmů v rámci finančních zájmů novináře. Novináři z ekonomických redakcí bývají před vstupem do zaměstnání povinni předkládat majetkové přiznání, aby se zamezilo tomu, že budou například pozitivně referovat o akcích firem, které aktuálně mají ve svém portfoliu. 4) Referování o přátelích a rodině. 5) Paměť kyberprostoru je spojována se stanovením hranice vyjadřování svých názorů. Hovoří se o tom, že i na osobním profilu musí novinář dbát na objektivnost a etická pravidla. Objevují se i názory, které tvrdí, že profily na sociálních platformách lze vnímat jako soukromý prostor, kde má každý nárok veřejně publikovat své postoje bez jakéhokoliv trestu. (Moravec, 2020)

2.5 Etické principy a kodexy českých médií

Pravidla, kterými se čeští novináři ve své práci řídí, jsou pro veřejný prostor a kulturní směřování společnosti velmi důležitá. Tato pravidla pomáhají k udržení důvěryhodnosti a určité kvality médií. Kapitola se právě těmto pravidlům, známých jako kodexy, bude věnovat. V ČR můžeme rozdělit média na soukromá a veřejnoprávní. Mají odlišné povahy, ale i určitou vnitřní kulturu, kterou jim udávají jejich novinářské kodexy. U soukromých médií jsou kodexy podstatně kratší než u těch veřejnoprávních. Například kodex České televize tvoří až 26 článků,

preambule a závěrečná ustanovení, kdežto kodexy většiny soukromých mediálních skupin nedosahují ani poloviny délky kodexu České televize.

Jako příklad soukromých, komerčních médií můžeme uvést několik mediálních skupin a ukázat na nich jejich odlišnosti či společné hodnoty. Kodex skupiny CZECH NEWS CENTER a.s. (CNC), pod kterou spadají tituly jako Reflex, Blesk, E15 či Deník Sport, příliš rozsáhlý není. Tvoří ho pouze tři odstavce. Dodržování etických standardů nejvyšších hodnot stavějí na první místo, dále pak ctění dobrých mravů a dodržování novinářské cti. Ovšem konkrétnější popis toho, co si pod těmito pojmy má veřejnost představit, zde uveden není. (CZECH NEWS CENTER, 2021)

Vydavatelství Economia má svůj etický kodex na rozdíl od CNC delší a podrobnější. K produktům Economie patří například Hospodářské noviny, Aktuálně.cz, Centrum.cz atd. Ve svém kodexu se zaměřuje na hodnoty a pravidla chování, která jsou v souladu s právními předpisy a morálními hodnotami, jež firma zastává. Konkrétních bodů, které kodex řeší, je celkově dvanáct. Mezi nejdůležitější patří: práce s informacemi, se zdroji, respektování soukromí, použití odposlechů nebo střet zájmů. Morální hodnoty, které Economia ctí a řídí se jimi, jsou například: *„...úcta k etickým principům podnikatelské činnosti a péče o právní povědomí zaměstnanců, profesionální a poctivé vystupování vůči obchodním partnerům v souladu s předmětem podnikání společnosti, ... důkladná ochrana důvěrných informací a osobních údajů společnosti i třetích osob, ... důsledná eliminace korupčních jednání, ... nebo ochrana životního prostředí při všech činnostech společnosti.“* (Economia, 2023) Zde tedy můžeme vidět, že etický kodex Economie je více konkrétní a do velké míry dbá na zdravé, kolegiální prostředí v redakci a ekonomický chod společnosti.

Dalším příkladem kodexu média ze soukromé sféry je Etický kodex Deníku N. Ten byl vybrán, zejména proto, že jako jeden z mála upozorňuje své zaměstnance na to, aby se při vystupování na sociálních sítích, a to i na osobních profilech, chovali a aby jednali s ohledem na to, že jsou stále považováni a vnímáni jako zástupci Deníku N. Další body, které jsou v tomto kodexu uvedeny, se z většiny shodují s předešlými příklady ostatních médií – jde například o jasné rozlišení konstatování vlastního názoru, zpravodajství a reklamy, pečlivé ověřování informací, deklarování nezávislosti na vnějších vlivech atd. Celé znění Etického kodexu Deníku N se nachází v příloze. (Deník N, 2019)

Zvláštní pozici má v českém mediálním světě Česká televize (ČT) a Český rozhlas (ČRo). Ty jakožto veřejnoprávní instituce podléhají ustanoveným zákonům ČR. ČT funguje na základě zákona č. 483/1991 Sb., zákon České národní rady o České televizi. Ten mění podmínky pro její vysílání jakožto veřejnoprávního zdroje objektivních informací. Dalšími povinnostmi, jež jsou pro ČT nařízeny ze zákona, jsou například: *„Přispívání k právnímu vědomí obyvatel České republiky, Vytváření a šíření programů a poskytování vyvážené nabídky pořadů pro všechny skupiny obyvatel se zřetelem na svobodu jejich náboženské víry a přesvědčení, kulturu, etnický nebo národnostní původ..., nebo Výroba a vysílání zejména zpravodajských, publicistických, dokumentárních, uměleckých, dramatických, sportovních, zábavných a vzdělávacích pořadů a pořadů pro děti a mládež“*. (ČESKO, 1991) Citovaný zákon dále popisuje strukturu celé organizace ČT, v jejímž čele stojí Rada České televize. Tento orgán tvoří 18 členů, jejichž funkční období je šest let. Do této funkce jsou radní voleni Poslaneckou sněmovnou a Senátem České republiky. Rada jako taková dále volí Generálního ředitele ČT, tím je v současnosti Jan Souček.

Významným dokumentem, kterým se novinářská obec řídí, je Etický kodex novináře vydaný organizací Syndikát novinářů České republiky. Tato organizace je dobrovolnou členskou organizací. Účelem spolku je hájit svobodu tisku a svobodu slova i v dalších typech médií, je čistě nestranný, může zastupovat novináře v případech jednání s institucemi (státní i soukromé), nebo spolupracuje se školami a podílí se na výchově a přípravě dalších novinářů. Syndikát novinářů vypracoval v roce 1998 Etický kodex, ten byl inspirován podobnými dokumenty, jimiž se řídí novináři v mnoha zemích Evropy. Apeluje na všechny novináře, nejen na členy Syndikátu, aby se při své práci tímto velmi obecným kodexem řídili. Ten upravuje odpovědnost novinářů tak, aby vyhověl právům občanů i zájmům novinářů.

Samotný kodex se skládá ze tří bodů, které skrývají další poznámky upřesňující jeho platnost. Zde jsou hlavní tři body a příklady konkrétních nařízení z kodexu:

- 1) *„Právo občanů na včasné, pravdivé a nezkreslené informace.*
 - b. respektovat pravdu bez ohledu na důsledky, které to pro něj může mít, vyhledávat informace, které slouží všeobecnému zájmu, i přes překážky*
 - d. hájit svobodu tisku i svobodu jiných medií*

j. nepoužívat nepoctivé prostředky k získání informace, fotografie nebo dokumentu nebo využívat k tomu dobré víry kohokoliv. Nepoctivost prostředků je při tom třeba posuzovat v souvislosti s veřejným zájmem na publikování příslušné informace

2) *Požadavky na vysokou profesionalitu v žurnalistice*

a. nést osobní odpovědnost za všechny své uveřejněné materiály

d. nezneužívat povolání novináře k činnosti reklamního pracovníka a nepřijímat žádnou odměnu přímou nebo nepřímou od zájemců o reklamu, odmítnout podílet se na publikování skryté reklamy

f. nepřijímat peníze ve veřejné službě nebo v soukromém podniku tam, kde jeho postavení novináře a jeho vliv by mohly být zneužity

3) *Důvěryhodnost, slušnost a serióznost zvyšují autoritu médií*

c. respektovat soukromí osob, zejména dětí a osob, které nejsou schopny pochopit následky svých výpovědí

d. dodržovat přísně zásadu presumpce neviny a neidentifikovat příbuzné obětí nebo delikventů bez jejich jasného svolení

h. nesmí vytvářet ani ztvárňovat námět, který by podněcoval diskriminaci rasy, barvy pleti, náboženství, pohlaví nebo sexuální orientace“ (Syndikát novinářů České republiky, 1999)

Na základě stáří vzniku a úprav jednotlivých kodexů lze konstatovat, že soukromá média jsou daleko flexibilnější a aktuálnější než média veřejnoprávní. Tím pádem daleko lépe reagují na měnící se chování diváka, zejména z hlediska digitalizace a rychlého přechodu mediálního obsahu na internet a sociální sítě.

3 Mediální výchova v rámci RVP

Pro rozvoj moderní, demokratické, zato však informacemi přehlcené společnosti je etika u novinářské profese klíčová. Hodnoty a principy uvedené výše jsou klíčové nejen pro novináře, ale pro celou společnost, která sdílí hodnoty západního světa. Ve fázi, kdy se žáci poprvé učí pracovat s médii, čerpat informace a zábavu z internetu, televize atd., jsou žáky základních škol. Už v této chvíli by se mělo apelovat na správné a korektní využívání zdrojů, začít pracovat s kritickým myšlením a vést žáky k základním dovednostem orientovat se ve struktuře mediálního světa. V této kapitole si nejprve představíme mediální výchovu. Definujeme, co mediální výchova je, jaké má zařazení v českém školním systému, a jaké jsou aktuální údaje srovnávající úroveň mediální gramotnosti v jiných zemích EU.

V českém školství se jedná o relativně nový obor, který se inspiruje německou školou, kde tomuto tématu věnují pozornost o několik desítek let více než u nás. Přesných definic je mnoho, jedna zní takto: *„Obsahem mediální výchovy je vybavit žáka tak, aby byl schopen jednat s minimem ztrát, a přitom vytěžil z možností, které mu média nabízejí, maximum užitku pro svůj osobní rozvoj.“* (Labischová, 2013, s. 11) Účelem mediální výchovy je podnitit žákovu samostatnost a osobní zodpovědnost při interakci s médii a jejich konzumací. Kompetentní dovednost, kterou mediální výchova podporuje, se nazývá mediální gramotnost.

Dnešní školní systém je definován obecně platným zdrojem pro vzdělávání předškolní, základní, střední a gymnaziální – Rámcovým vzdělávacím programem (RVP). RVP stanovují: *„Konkrétní cíle, formy, délku a povinný obsah vzdělávání, a to všeobecného a odborného podle zaměření daného oboru vzdělání, jeho organizační uspořádání, profesní profil, podmínky průběhu a ukončování vzdělávání a zásady pro tvorbu školních vzdělávacích programů. Podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a nezbytné materiální, personální a organizační podmínky a podmínky bezpečnosti a ochrany zdraví.“* (EDU.CZ, 2023) Jelikož je jejich dalším úkolem být v souladu se současnými trendy pedagogiky a psychologie, jsou neustále aktualizovány a upravovány. RVP jsou nadřazenými strukturami pro Školní vzdělávací program (ŠVP). Ty si tvoří školy individuálně – v souladu s ustanoveními v RVP.

RVP pro základní vzdělávání (RVP ZV), definuje mediální výchovu následovně: *„Mediální výchova v základním vzdělávání nabízí elementární poznatky a dovednosti týkající se mediální komunikace a práce s médii. Média a komunikace představují velmi významný*

zdroj zkušeností, prožitků a poznatků pro stále větší okruh příjemců. Pro uplatnění jednotlivce ve společnosti je důležité umět zpracovat, vyhodnotit a využít podněty, které přicházejí z okolního světa, což vyžaduje stále větší schopnost zpracovat, vyhodnotit a využít podněty přicházející z médií. Média se stávají důležitým socializačním faktorem, mají výrazný vliv na chování jedince a společnosti, na utváření životního stylu a na kvalitu života vůbec.“ (MŠMT, 2023, s. 137)

Mediální výchova v dokumentu RVP ZV zaujímá pozici v šesté kapitole, tzv. průřezová témata. Ta jsou definována jako: *„okruhy aktuálních problémů současného světa a stávají se významnou a nedílnou součástí základního vzdělávání. Jsou důležitým formativním prvkem základního vzdělávání, vytvářejí příležitosti pro individuální uplatnění žáků i pro jejich vzájemnou spolupráci a pomáhají rozvíjet osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot.“ (MŠMT, 2023, s. 126)* Každá škola musí do své výuky zakomponovat všech šest témat. Jejich význam je spíše výchovný než vzdělávací. Těmito tématy jsou: *„- Osobnostní a sociální výchova – Výchova demokratického občana – Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech – Multikulturní výchova – Environmentální výchova – Mediální výchova“.* (MŠMT, 2023, s. 126)

3.1 Přínos mediální výchovy k rozvoji žáka

RVP ZV dále objasňuje prospěch mediální výchovy pro rozvoj žáka. Vnímáme dvě hlavní oblasti, které pomáhá rozvíjet. Jedná se o 1) perceptivní a produktivní činnosti a 2) oblast postojů a hodnot.

První oblast (perceptivní a produktivní činnosti) pomáhá žákům se samostatným zapojením se do světa médií a komunikace. Žáci se seznamují a analyzují obsah sdělení, dále se učí kriticky a s odstupem přemýšlet o daných sděleních. V dnešní době je důležitá role médií i z hlediska zábavy, proto je důležité naučit žáky kriticky uvažovat o sděleních, jež se na ně z médií ve velké míře hrnou a nepřijímat je jen pasivně. Samozřejmě nejde pouze o přijímání informací, ale žáci se seznamují s tvorbou mediálních obsahů, což zlepšuje jejich představu o původu a záměru vzniku těchto sdělení. Důležité je přinášet povědomí o důležitosti svobodných médií v rámci demokratické formy vlády jakožto tzv. „hlídacího psa“. Žáci rovněž pracují s argumenty a rozvíjejí se v umění vedení dialogu.

Druhá oblast postojů a hodnot seznamuje žáky zejména s možností svobodného názoru a vyjádření vlastních myšlenek. Přitom se apeluje na respekt vůči cizím názorům, určitým stereotypům apod. Klade se zde důraz na individuální odpovědnost vůči svému volnému času a jeho využití, vzhledem k médiím. (MŠMT, 2023)

V podkladové studii Mediální výchova jako průřezové téma popisuje jeden z autorského kolektivu, mediální teoretik Jan Jiráček, jako jednu z nejdůležitějších dovedností, které mediální výchova přináší, mediální gramotnost. Tu popisuje následovně: „*Mediální gramotnost je charakterizována zjevně v duchu kritiko-analytického pojetí jako soubor znalostí (poznatků o fungování a společenské roli médií, o jejich historii, struktuře fungování atd.) a dovedností (schopnost analyzovat sdělení, posoudit jejich věrohodnost, vyhodnotit jeho záměr, zasadit do kontextu, schopnost volby média k naplnění nejrůznějších potřeb atd.). Opakovaně zdůrazňován je kritický odstup od mediovaných sdělení a schopnost jejich kritického posouzení. Zároveň má být, ale podpořeno i „poučené, aktivní a nezávislé zapojení jednotlivce do mediální komunikace“.* Dá se tedy říct, že současné pojetí mediální výchovy se snaží ... propojovat dva historicky ustavené přístupy k mediální výchově – (a) protekcionistický a (b) posilující možnosti občanské i osobní seberealizace.“ (Jiráček, et al., 2017, s. 10)

3.1.1 Tematické okruhy receptivních činností

RVP ZV nám dále udává, jaké konkrétní schopnosti se u žáků skrze konzumaci médií rozvíjejí:

„A) Kritické přijímání mediálního obsahu (akcent na kritický pohled z dálky u různých sdělení a rozlišení jejich účelu, např. bulvární a společensky významné sdělení, jaký je hodnotový rozdíl mezi těmito kategoriemi, pochopení účelu a podstaty sdělení, umění spatřit zájem autora a jeho osobních cílů).

B) Interpretace vztahu mediálních sdělení a reality (zde je nejdůležitější schopnost rozlišování fikce a reality, schopnost spatření společenských hodnot ukrytých ve sděleních).

C) Stavba mediálních sdělení (pozorování principů vzniku a struktury sdělení, rozklíčování postupů u mediální tvorby, např. konstrukce titulních stran a hlavních témat).

D) Vnímání autora mediálního obsahu (to poskytuje možnost spatření pohledu autora k danému tématu a postojů média, rozpoznání neetických záměrů, manipulace s divákem a vyjadřování vlastního názoru).

E) Fungování a vliv médií ve společnosti – vnímání toho, jakou pozici média ve společnosti zastávají, identifikace vlivů, které mají vliv na konečnou podobu onoho média, zdroj financování médií a tendence možného vlivu majitelů na obsah sdělení, jejich vliv na celospolečenská témata a debatu, jejich funkce v politickém dění.“ (MŠMT, 2023, s. 138-139)

3.1.2 Tematické okruhy produktivních činností

Samozřejmě RVP ZV popisuje i vybrané činnosti, které můžeme aplikovat do výuky. Jedná se o samotnou tvorbu obsahu a práci v realizačním týmu. Tvorba obsahu může probíhat tak, že učitel provází žáky tvorbou vlastního obsahu, například přispíváním do školního časopisu. Při takové činnosti se žáci učí prostřednictvím vlastní zkušenosti používat správné komunikační prostředky pro mediální svět a věnovat pozornost pouze důležitým segmentům jejich sdělení.

Práci v realizačním týmu rozvíjí žáci samozřejmě vzájemnou spoluprací. Spolupracují například v redakčním týmu školního časopisu, učí se spolupracovat i s ostatními žáky jiného věku či názoru, což pomáhá k obohacování kolektivu. Dále se navzájem posouvají ve schopnostech, jako je rozdělení rolí v rámci kolektivu, řízení pracovního kolektivu, zodpovědnosti vůči sobě a „podřízeným“. (MŠMT, 2023)

3.2 Implementace mediální gramotnosti do výuky

Od samotného zařazení průřezového tématu mediální výchova do RVP ZV jsou řešeny obsahové a metodické otázky, jak co nejefektivněji vést výuku mediální výchovy. V tomto směru existují dva základní přístupy. Buďto bude vytvořen samostatný předmět mediální výchova, nebo se její výuka zakomponuje jako určitý princip do ostatních předmětů. Jiráček uvádí, že tento přístup vede k lepší práci se zdroji tím, že se na ně nahlíží přes daný předmět a každý učitel do tohoto procesu přináší zkušenosti a poznatky z jeho předmětu. Přínosem je i mezipředmětová diskuse a rozvoj tvůrčích schopností napříč předměty. Nevýhodou tohoto přístupu se může stát nedostatečná kvalifikace některých učitelů, kteří jsou i přes své nedostatky nuceni k zapojení se do této mezipředmětové disciplíny. (Jiráček, et al., 2017)

Interdisciplinární povaha mediální výchovy v rámci různých předmětů dále rozvíjí a upevňuje vztahy mezi mediální výchovou a dalšími vzdělávacími oblastmi, jako jsou například člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace, informační a komunikační technologie a umění a kultura.

V první z těchto vzdělávacích oblastí – člověk a společnost – se žáci dozvídají o roli, kterou média v dnešním světě zastupují. Především to, že jejich vliv na formování hodnot celé společnosti je obrovský. Dále se žáci učí schopnosti nalézat paralely mezi minulostí a současností, které lze v mediálních sděleních spatřit. To jim pomáhá v zařazení současných událostí do širšího kontextu dějin.

Vzdělávací oblast jazyk a jazyková komunikace přináší poznatky o přejímání jazykových vzorců a obohacování slovní zásoby jedince. Žáci se dozvídají informace díky využití autentických textů z médií ve výuce. Žáci snadněji uchopí tato pravidla, když vidí, jak jsou ukotvená v reálném textu. Pro pochopení a navození atmosféry doporučují odborníci využití audiovizuálního obsahu, především filmů.

Ve vzdělávací oblasti informační a komunikační technologie se žáci učí analyzovat texty a správnými postupy pracovat se zdroji, či si umět ověřovat informace. Dále se žáci učí rozpoznávat manipulativní techniky. Sami si mohou zkusit různé dostupné grafické programy, pomocí nichž si mohou zkusit, jak snadné je zneužít těchto nástrojů pro dehonestaci určité osoby.

Vzdělávací oblast umění a kultura zdůrazňuje fakt, že vizuální stránka je rovněž klíčová pro schopnost vyhodnocovat dané sdělení. Grafický obsah v médiích jako takový má svůj zásadní význam a díky této spolupráci se jej snažíme pochopit a rozklíčovat. Svou roli v mediálním světě či reklamním průmyslu hraje i hudba. Díky ní dokáží autoři navodit potřebnou atmosféru daného sdělení. (Labischová, 2013)

3.2.1 Zařazení mediální výchovy do dalších strategických dokumentů

RVP ZV pochopitelně není jediným pramenem, který se mediální výchově věnuje. Prvním stěžejním dokumentem pro české školství byl Národní program rozvoje vzdělávání v ČR, známý spíše jako Bílá kniha. Tento dokument vznikl s cílem zlepšení kvality českého vzdělávání, vzdělávacích materiálů a technologií, podpory moderních trendů, pedagogů, ale

i zajištění vzdělávání pro všechny, nehledě k jejich dispozicím (hendikep, sociální status i věk). Zabývá se tedy vzděláváním – od předškolního až do dospělého věku. Mediální výchova je zde popisována jako jedna ze základních součástí k rozvoji demokratické společnosti. Především díky schopnosti kritického přijímání informací z celosvětových médií. (Bacík, et al., 2001)

V roce 2011 byly vydány „Doporučené očekávané výstupy – Metodická podpora pro výuku průřezových témat v základních školách.“ (DOV) Jedná se o metodický soubor pro pedagogy a má sloužit jako inspirace k tomu, jak průřezová témata aplikovat do výuky. Uvádí konkrétní příklady, jako zapojit jednotlivá průřezová témata do výuky, čímž usnadňují učitelům jejich přípravu. Důležité je poznamenat, že se nejedná o zavazující dokument, který nařizuje učitelům, jak dané téma vyučovat, nýbrž o pomocný materiál, díky kterému se mohou obohatit a dané výstupy využít ve své práci. Konkrétní doporučení mají své využití pro samotnou integraci průřezového tématu do výuky, ale i pro zadávání projektů a samostatné práce. DOV také pomáhají i v otázce hodnocení aktivit.

Cílem mediální výchovy je naučit žáky pohybovat se v mediálním prostoru, získávat a využívat podněty přijímané z médií. Školy usilují o propojení receptivní a produktivní činnosti, prohlubují tedy kritické myšlení a prosociální jednání. Samozřejmě se věnuje pozornost i obecné rovině znalosti médií, jejich historie, pozadí jejich fungování, částečně vlastnickou strukturu a možné názorové zaujetí některých z nich.

Dokument DOV prezentuje, jak k mediální výchově přistupovat a jakými okruhy se zabývat na prvním a na druhém stupni samostatně. První i druhý stupeň zahrnuje konkrétní okruhy adekvátně věku žáků a jejich vyspělosti. První stupeň základních škol je zde členěn na dvě období. Prvního se týká tematický okruh Mediální propedeutika, druhého Kritické čtení a vnímání mediálního sdělení. Výraznější pozornosti se mediální výchově dostává až při výuce na druhém stupni základních škol. Učitelé na druhém stupni věnují pozornost primárně třem tématům – rozpoznání vztahu mezi realitou a mediálním výstupem, vlivu médií na společnost a pochopení funkcí a struktury médií. (Jiráček, et al., 2011)

Vzhledem k rychle se měnícímu systému a rozvoji technologií vznikl dokument Strategie 2030+ (celým názvem STRATEGIE VZDĚLÁVACÍ POLITIKY ČESKÉ REPUBLIKY DO ROKU 2030+). Jeho cílem je modernizace vzdělávacího procesu vzhledem k rychlému rozvoji dnešní společnosti. Dále se snaží inovovat a zefektivňovat české školství na základě nejnovějších

vědeckých poznatků. Mimo jiné je dalšími prioritami této Strategie inkluze a zlepšení dostupnosti vzdělávání pro všechny. Jedná se o jeden z mála dokumentů, který reaguje na měnící se pracovní trh. Dnešní doba je definovaná tzv. Průmyslem 4.0. Jedná se o přechod do více digitálního, automatizovaného obchodního prostředí, na což je nutné reagovat do budoucna. Co se mediální výchovy týče, přímo v dokumentu se jí pozornost nevěnuje, ovšem mediální gramotnosti ano. Ta je řazena hlavně do oblasti digitálních technologií, kde se apeluje na kritický přístup směrem k užívání informací odtud čerpaných. Mediální gramotnost zde stojí vedle té digitální, datové, tvorby digitálního obsahu či kritického myšlení. Dále ji můžeme najít v oblasti občanské výchovy. Z pohledu autorů je jedním z faktorů hrajících roli v utváření odpovědného a společensky kultivovaného občana. V oblasti občanského vzdělávání hodnotí přínos mediální gramotnosti autoři dokumentu následovně: *„U žáků budeme rozvíjet schopnost jednat jako zodpovědný občan, dbát o ochranu lidských práv, udržitelný rozvoj a plně se podílet na občanském a společenském životě na základě porozumění sociálním, ekonomickým, právním, environmentálním a politickým pojmům a strukturám, jakož i celosvětovému vývoji a udržitelnosti. Podstatná je též mediální gramotnost, schopnost uvažovat o sobě, účinně nakládat s časem a informacemi, spolupracovat v týmech a disponovat povědomím o rozmanitosti a kulturních identitách v Evropě a ve světě.“* (Beran, 2020, s. 18)

3.3 Úroveň mediální gramotnosti v ČR

Stav mediální gramotnosti v České republice zkoumala výzkumná agentura STEM/MARK. Tento výzkum byl realizován v roce 2021 zásluhou společné kooperace s Filozofickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci a byl provázen výzkumem pojednávacím o úrovni mediální gramotnosti v české populaci starší 15 let. Výzkum se uskutečnil z iniciativy RRTV (Rady pro rozhlasové a televizní vysílání). Navazuje tak na výzkumy z let 2011 a 2016, které ale zaštiťovala společně s RRTV Fakulta sociálních věd UK. Na výzkumu se podílelo 1240 respondentů, přičemž nejpočetnější skupinu tvořili lidé z věkové kategorie 60 let a více. Podíl žen a mužů byl téměř vyrovnaný. Co se vzdělání týče, největší skupinu tvořili respondenti s dosaženým středním vzděláním (s, či bez maturity), dále s vysokoškolským vzděláním a nejméně se základním, tedy tak, jako je tomu i v celé společnosti. Zkoumány byly především následující oblasti: *„(a) převažující reálný stav v rovině dovedností, znalostí a porozumění užívání médií z hlediska jejich efektivního a bezpečného využití; (b) zvyklosti*

v provádění volby při využívání médií a vytváření mediálního obsahu; (c) představy a hodnoty spojené s médii a jejich užíváním a produkty; (d) představy o rizicích spojených s užíváním médií a vytvářením mediálního obsahu; (e) úroveň schopnosti kritického myšlení při vytváření úsudku, analýzy komplexních skutečností a rozeznávání rozdílu mezi názorem a skutečností.“ (Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2021, s. 7)

Výsledky šetření nebyly co se mediální gramotnosti týče příliš lichotivé. Celkové skóre činí 39 bodů ze 100. Největší početní zastoupení měla střední úroveň mediální gramotnosti (53 %), 23 % a 25 % zaujímá vysoká a nízká úroveň mediální gramotnosti. Využití jednotlivých typů médií dopadlo nejlépe pro klasický zdroj, což je TV vysílání, především u skupin nad 59 let. U mladších generací je nejrozšířenější internet a sociální sítě. Kombinaci těchto dvou zdrojů denně využívá až 87 % populace. Ovšem internet vnímají starší generace pouze jako zdroj zábavy, nikoliv jako zdroj informací. Poněkud zarážející je statistika toho, kdy 58 % dotazovaných souhlasí s výrokem, že veřejnoprávní média účelově zkreslují informace, či některé jiné úplně zatajují. Až 90 % lidí tvrdí, že určitou konkrétní informaci si jsou schopni ověřit na internetu. Preferují tak zprávy, které jsou tvořeny či konfrontovány s více názory a pohledy na věc.

Průměrné skóre (cca 52 %) dosáhli lidé v oblasti analýzy mediálního výstupu, zde nejlepších výsledků dosáhli lidé z nejmladší věkové skupiny 15–29 let, středoškolsky či vysokoškolsky vzdělaní. Nejhůře dopadla nejstarší skupina. To může poukazovat na zlepšování trendu směrem k budoucnu tím, jak se mediální výchova integruje plošně do vzdělávacího procesu. Nejhůře ze všech kritérií dopadla participace a produkce mediálního obsahu. Jedná se například o psaní článků, přidávání příspěvků na sociální sítě, tvorbu vizuálního obsahu, správu webových stránek a podobně. V každé z dotazovaných činností je převážná většina odpovědí na otázku „Jak často se věnujete následujícím mediálním aktivitám?“ „Vůbec“. Nejvíce se respondenti věnují sdílení fotek, videí a psaní komentářů či statusů. Zde se pohybuje odpověď „Vůbec“ okolo 50 %. (Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2021)

„Na základě analýzy několika logických clusterů, které jsme pro analýzu vytvořili, lze říci ještě následující: Respondenti a respondentky, kteří užívají velké množství médií, dosahují lepších výsledků napříč všemi oblastmi mediální gramotnosti. Dotazovaní, kteří si vyhledávají

doplňující informace, mají v průměru vyšší skóre v oblasti analýzy a evaluace médií, ale i v oblastech přístupu k médiím a jejich užívání, a i v oblasti mediální produkce. Zatímco lidé nevyužívající internet vůbec skórovali ve stejných oblastech hůře, přičemž v oblasti přístupu a užívání médií měli zásadně nižší skóre (jen 9,2).“ (Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2021, s. 6)

Ke stavu mediální gramotnosti a mediální výuky se ve své knize Slepé skvrny vyjádřil i sociolog Daniel Prokop: *„Do nesouměřitelných táborů nás směřuje rovněž mediální gramotnost. Její výuka má své kritiky, ale rodiče i učitelé ji podle výzkumů považují za důležitou. Nejedná se totiž o nějakou indoktrinaci — nýbrž pouze o znalost mediálních zdrojů, jejich vlastníků a případných zájmů těchto vlastníků, o schopnost odlišit zpravodajské a postojevé texty či inzerci a hodnotit důvěryhodnost textů podle zdroje, argumentů a ověřitelnosti (a ne podle formálních znaků, jako je například fotka) nebo o základní povědomí, jak funguje řazení výsledků ve vyhledávačích a na sociálních sítích. Na tyto kompetence se zaměřil i jeden z výzkumů Medianu pro Jeden svět na školách Mediální gramotnost středoškoláků byla nevalná (v průměru správně zodpověděli 6,8 otázky z 15). Významně se pak lišila mezi gymnazisty (8,5), studenty odborných škol (6,5) a učilišť (5,5). Platí přitom přesný opak toho, co o výuce mediální gramotnosti tvrdí její kritici. Nedělá z lidí ovce. Naopak, studenti, již dosáhli lepších výsledků, jsou k médiím výrazně kritičtější. Uvědomují si jejich sílu nastolovat témata a ovlivňovat postoje i to, že obsahy médií mohou být ovlivněny snahou o zisk, že přinejmenším nejdou proti svým vlastníkům.“ (Prokop, 2019, s. 75)*

3.3.1 Porovnání mediální gramotnosti v zemích EU

Vzhledem k uvedení úrovně české mediální gramotnosti bylo vhodné ji zařadit do evropského kontextu. Výzkum bulharské nevládní organizace Open Society Institute Sofia uvedl takzvaný index evropské mediální gramotnosti (The European Media Literacy Index 2023). Z tohoto průzkumu se jasně ukázalo, že země, jež upřednostňují vzdělávání před regulacemi, si ve vzájemném srovnání vedou lépe, co se mediální gramotnosti týče. Příkladem takového státu může být Finsko, kde se dbá na kritický pohled a myšlení. Na opačném konci jsou země východní Evropy (viz Tabulka 1 v příloze).

Mediální gramotnost je zde měřena na základě několika parametrů, jakými jsou míra svobody médií, vzdělání (čtenářská gramotnost, vědecká gramotnost a matematická

gramotnost, terciární vzdělávání; tato data byla získána z programu PISA), důvěra v média a míry participace v digitálním prostředí (tím se rozumí možnost občanů komunikovat s úřady, politiky atd.).

Ze samotného pořadí můžeme konstatovat obrovský vliv kvalitního vzdělávání na úroveň mediální gramotnosti. Na první příčce se umístily Finsko, dále Dánsko, Norsko, Estonsko a další severské země. Ty tvoří takzvaně 1. cluster z 5. Ve druhém můžeme najít i Českou republiku, Rakousko, Spojené království či Belgie. Třetí cluster obsazuje Slovensko, Itálie, Chorvatsko nebo Maďarsko. Ve čtvrtém se umístilo Srbsko, Moldavsko, Rumunsko či Bulharsko a nejhůřší, pátý cluster tvoří země jako Bosna a Hercegovina, Albánie, Kosovo nebo Severní Makedonie. Nejhůřší 41. pozici obsadila Gruzie. Česká republika se tedy umístila na 15. místě, což ji řadí do lepšího průměru.

Z hlediska konkrétních kritérií ČR dopadla v porovnání s ostatními nejlépe v parametru e-participace, kde se umístila dokonce na 9. místě. Kde ovšem zaostává, je důvěra společnosti v média (32. příčka). Zde se umístila o jednu příčku za Černou Horou, která je v celkovém hodnocení až ve 4. clusteru. Nelichotivý je i výsledek v míře edukace (22. místo). V kritériu svobody médií se ČR umístila na 16. místě, což přibližně odpovídá jejímu celkovému umístění. (Lessenski, 2023)

4 Etika novináře jako téma mediální výchovy

Následující část se bude opírat o spojení těchto dvou témat, která tvoří hlavní obsahovou náplň mé práce – tedy etiky novináře a mediální výchovy. Cílem této části práce bude prozkoumat možnost implementace novinářské etiky do mediální výchovy. Propojení těchto témat má tedy vést ke kritickému pohledu žáků na svět médií a vnímání velkého množství informací, které je v dnešní době všudypřítomné. To má žákům přinést schopnost kritického myšlení o tom, co se jim média snaží sdělit a pochopit etické aspekty s tím spojené. Integrace těchto témat také pomáhá žákům pochopit roli novinářů ve společnosti. Obě témata jsou totiž velmi úzce spojena s hodnotami, jež jsou typické pro demokratickou občanskou společnost, jako je objektivita, vytváření si vlastního názoru, kritické uvažování či úcta k pravdě. Dá se říci, že potenciál mediální výchovy a správného chápání etických zásad v žurnalistice je celospolečenský. Jestliže budou ze škol odcházet žáci vybaveni kvalitní výukou mediální výchovy, může to vést k větší informační a mediální gramotnosti společnosti a větší odolnosti vůči mediálním sdělením, které vznikají s cílem manipulace a šíření dezinformací.

V této části práce bude cílem nalézt společné body etiky novináře a mediální výchovy. Zejména bych se chtěl zaměřit na implementaci této problematiky do výuky a popsat vybrané aktivity, které by bylo vhodné zařadit přímo do jednotlivých výukových jednotek. Vycházíme z předpokladu, že mediální výchova jako taková je jedním z průřezových témat, a tím její časová dotace ve školách není velká, někdy je i opomíjena. Cílem tedy bude navrhnout zařazení novinářské etiky do výuky mediální výchovy, navrhnout příklady aktivit a uvést názor některého z odborníků na toto téma.

4.1 Analýza propojení etiky novináře a mediální výchovy

Celkově lze najít několik společných bodů, které spojují obě témata. Jelikož není příliš zdrojů, které se věnují tomuto spojení, vycházíme z analýzy předešlého textu. Vytvořil jsem tedy čtyři kategorie, které nám pomohou se zařazením témat etiky novináře do výuky mediální výchovy. Tyto kategorie jsem pojmenoval následovně:

1) Kritické myšlení jako ochrana před manipulací

2) Etická dilemata v novinářské profesi

3) Bezpečnost pohybu v kyberprostoru

4) Odpovědná práce se zdroji a tvorba

4.1.1 Kritické myšlení jako ochrana před manipulací

Jedním z hlavních cílů mediální výchovy je naučit žáky analyzovat a porozumět sdělení, jeho záměru a záměru autora. K tomu pomáhá hlavně rozvoj schopnosti kritického myšlení, jež pomáhá porozumět možným skrytým sdělením v textu nebo manipulativním technikám. Právě manipulace s příjemcem mediálního sdělení je v novinářské etice velmi závažné provinění. V médiích, kde dochází k šíření dezinformací, je používání technik manipulace častou praxí. Jedná se například o tyto stránky AC24, Sputnik, Parlamentní listy atd. Podle výzkumu Masarykovy univerzity se v těchto médiích nejčastěji objevilo svalování viny, fabulace, nálepkování, apel na strach a relativizace. Důležitou roli zde hrají emoce, především strach. To můžeme vidět na příkladu uprchlická krize v Evropě, ta se stala jedním z nejvíce zneužívaných témat v těchto médiích. Ovšem nejedná se pouze o tato média. Tyto metody se čím dál častěji objevují i u tzv. seriózních, tradičních médií. (ČT Edu, 2021) Zde tedy narážíme na důležitost kritického myšlení a schopnost analyzovat skutečný význam sdělení. Žáci by se proto měli seznamovat s technikami využívanými pro manipulaci, měli by si být vědomi emočního zneužití prostřednictvím jejich strachu. Týká se to také klamavé reklamy, která může u více důvěřivých lidí, jež k ní nepřistupují kriticky, způsobit i finanční ztrátu – jak dokazují příklady z nedávné doby, kdy i finanční instituce prostřednictvím svých PR oddělení apelují na zvýšenou pozornost před zavádějícími informacemi, které se objevují v médiích.

4.1.2 Etická dilemata v novinářské profesi

Novinářská etika předkládá hodnoty a principy, které by měl každý novinář uznávat. Jedná se například o objektivnost, zodpovědnost za svou práci, transparentnost, spravedlnost atd. V mediální výchově se těmto tématům taktéž věnuje pozornost. Díky nim by měli žáci být schopni pochopit myšlenky novináře a odhadnout, zdali za jeho práci není skrytý zájem jeho či třetí strany. Pro novináře by měl být principy profesní etiky klíčové, neboť při jejich nedodržování by měli novináři a příslušná média přicházet o důvěryhodnost. Důležité je tedy již samotné seznámení žáků s těmito principy a hodnotami, aby postupně byli schopni rozlišit objektivní fakta a subjektivní postoj novináře. V rámci výuky mediální výchovy tak můžeme zařadit praktická cvičení. Zde se žáci mohou seznámit se situacemi, do kterých se může novinář dostat, které informace se následně rozhodne zařadit, zdali novinář zůstane v souladu

s jasnými daty kdo, co, kdy, kde, či jestli zaujme vlastní postoj vůči tématu, do kterého může být emočně zainteresován a rozhodne se pro analýzu či komentář a bude se ptát proč? a jak? Mediální výchovu a novinářskou etiku dále spojuje i diskuse o etických dilematech (střet zájmů, použití skryté kamery, klamání, vydávání se za jinou osobu pro získání informací atd.). O jakési čisté objektivitě se dá hovořit velmi obtížně, jak dokládá a znázorňuje tento úryvek z článku „How technology disrupted the truth“ (Jak technologie narušila pravdu), na webu The Guardian, od britské novinářky Katharine Viner: *„500 let po Gutenbergovi byla dominantní formou informací tištěná stránka: vědomosti byly poskytovány především v pevném formátu, který čtenáře podněcoval k víře ve stabilní a ustálené pravdy. Nyní jsme se ocitli v sérii matoucích bojů mezi protichůdnými silami: mezi pravdou a lží, fakty a fámami, laskavostí a krutostí; mezi několika a mnoha, spojenými a odcizenými; mezi otevřenou platformou webu, jak si ji představovali jeho architekti, a uzavřenými ohradami Facebooku a dalších sociálních sítí; mezi informovanou veřejností a pomýleným davem. Společným rysem těchto bojů – a jejich řešení je naléhavou záležitostí – je to, že se všechny týkají snižujícího se statusu pravd.“* (Viner, 2016)

4.1.3 Bezpečnost pohybu v kyberprostoru

Ruku v ruce s užíváním sociálních sítí se vystavují (nejen) děti potenciální kyberšikaně či různým formám obtěžování a narušování soukromí. Přitěžující okolností tohoto druhu šikany je to, že oproti té tradiční se přenáší i mimo školu, domů. S anonymitou odpadají zábrany, které by v běžném životě agresor ani nemusel překročit. Tato problematika se etiky bezprostředně dotýká, a to i té novinářské. Éra digitálních médií vytvořila jakýsi zesilovač dopadu a vnějšího tlaku na oběti útoku. Mediální výchova se tedy může podílet na posilování bezpečného pohybu dětí na internetu. Klíčová je zejména bezpečná komunikace. Zatímco meziroční podíl šikany a agrese v českých školách klesá, procento kyberšikany roste. Z šetření České školní inspekce (ČŠI) vyplynulo, že alespoň jednou se řešila kyberšikana v prostředí školy u 57 % žáků základních škol a u 63 % studentů středních škol. Jedná se ale i o další formy rizikového chování na internetu (nadměrné používání digitálních technologií, šíření dezinformací, navazování možných rizikových kontaktů s osobami na internetu či sdílení intimního obsahu). Nejrozšířenějším rizikovým chováním je nadměrné používání digitálních technologií. Co se samotné kyberšikany týče, největší zastoupení (z pohledu žáků) na základních školách zaujímá ponižování (70,7 %), publikování ponižujícího obsahu (54 %),

provokace a přímá konfrontace (35,1 %) či zesměšňování za použití falešných účtů (16,1 %). (Andrys, et al., 2023)

4.1.4 Odpovědná práce se zdroji a tvorba

Téma, kterému se věnuje pozornost ve všech stupních vzdělávacího procesu, je korektní práce se zdroji. Žáci se ve škole v rámci mediální výchovy seznamují s důležitostí uvádět zdroje svých informací, stejně jako novináři. Ti musí být v práci se zdroji obzvláště obezřetní. Nejde jen o korektní práci se zdroji, ale i o schopnost vyhledávat hodnotné informace a vyhodnocovat důvěryhodnost zdrojů. S tím souvisí schopnost ověřování informací a jejich důvěryhodnosti. Součástí práce se zdroji je rovněž rozšíření znalostí o autorských právech, citacích a vyvarování se plagiátorství. Tyto znalosti mohou žáci využít v praxi defacto po celou dobu školní docházky. Prezentace a různé projekty jsou stabilní a častou součástí činnosti vzdělávacího procesu. V roce 2021 vznikla výzkumná studie s názvem „*Typy a způsoby užívání výukových zdrojů žáky osmých tříd základních škol*“. Ta ukázala, že typy zdrojů, jež žáci využívají, jsou velmi různorodé. Dříve byly primárním zdrojem pro jejich vědomosti učebnice. To ovšem dnes tolik neplatí, zvláště při činnostech prováděných doma. Žáci zde pozorují i generační rozdíly. Například tvrdí, že čím mladší učitelé, tím méně učebních pomůcek využívají (zejména učebnic a pracovních sešitů). Stále více se do popředí dostává výuka pomocí interaktivních tabulí a prezentování učiva přes „powerpointové“ prezentace, do kterých učitel promítá i svůj osobní styl výuky. Celkově lze tedy usoudit, že učebnice vnímají žáci velmi pasivně, stejně tak i učitelé zpracované prezentace. Stále více stoupá význam internetu, online zdroje využívají žáci hlavně při domácí přípravě k rozšíření znalostí nebo k hledání vysvětlení pojmů, které v hodině, či z učebnice nepochopili. Lze tedy konstatovat, že tato práce se zdroji podporuje jejich samostatnost, co se získávání informací a znalostí týče. Výrazný rozdíl ve využití zdrojů informací výzkumná studie ukazuje při používání internetu ve školním a domácím prostředí, kdy online zdroje jsou doma mnohem více využívány. Ve většině případů, kdy dochází k práci s tištěnými zdroji, se potvrdilo, že práce s učebnicí je většinou samostatná a nepodporuje práci v kolektivu, na rozdíl od skupinových projektů nebo práce ve dvojici. Co se přípravy na zkoušku, či test týče, nezaznamenala studie u žáků žádnou zvýšenou preferenci tištěného, či online zdroje, od vlastních poznámek vytvořených na základě výkladu učitele. Oba typy těchto zdrojů jsou tedy na podobné úrovni, co se preferencí týká. Autoři studie ovšem reflektují budoucí nutnost práce s digitálními zdroji s ohledem na jejich velice

rychlý vývoj. Je potřeba, aby žáci neztráceli krok s dobou (Bednárek, 2021). Z hlediska etiky je potřeba, aby je učitelé vedli správným směrem při hledání korektních informací a následné práci se zdroji. Orientace v digitálním prostoru a digitální gramotnost jsou dalšími schopnostmi, které se mediální výchovou zdokonalují. Správným přístupem k těmto zdrojům a technologiím se žákům mnohonásobně otevírají obzory.

4.2 Praktická aplikace etiky novináře do mediální výchovy

V této kapitole se zaměříme na některé konkrétní aktivity, jež lze aplikovat do výuky. Jde především o přiblížení principů novinářské profese prostřednictvím názorných úkolů a aktivit, na kterých si žáci vyzkouší, jak by se v danou situaci chovali. Tato cvičení se většinou inspirojí reálnou skutečností, což prohlubuje vztah žáka k dané aktivitě. Cílem mediální výchovy je rovněž podpořit produktivní a kreativní vlastnosti žáků. Tyto aktivity jsou díky pozici průřezového tématu využitelné pro více předmětů, ať už jde o český jazyk, výchovu k občanství, či informatiku.

V oblasti **kritického myšlení jako ochrany před manipulací** je možné využít jako inspiraci příklad, který uvádí ve své eseji Kristýna Pivodová. Zde svou roli hrají různé nástroje, jež se využívají v médiích k navození patřičné atmosféry. Aktivita začíná tím, že se učitel zeptá žáků, jak by popsali typickou americkou střední školu. Většina žáků si vybavila modernější budovu, mnoho státních symbolů, velké chodby plné studentů atd. Učitel se dále dotazuje, jak na tuto představu přišli. Až na možné výjimky ve třídě nikdo americkou školu na vlastní oči neviděl. Jde tedy pouze o iluzi, která vznikla po vykreslení této budovy především skrze populární kulturu. Přestože si žáci myslí, že dané místo znají, žije tato představa pouze v jejich mysli. Stejně to může fungovat i naopak, prezentovat to můžeme na příkladu filmu Eurotrip, kde je naopak naše hlavní město Praha vykreslena pouze skrze její hlavní dominanty. Zde tedy žáci názorně vidí, jak se dá přetvořit realita a obraz něčeho, co sami znají. (Pivodová)

V oblasti **kritického myšlení jako ochrany před manipulací** je možné využít jako inspiraci příklad, který uvádí ve své eseji Kristýna Pivodová. Zde svou roli hrají různé nástroje, jež se využívají v médiích k navození patřičné atmosféry. Aktivita začíná tím, že se učitel zeptá žáků, jak by popsali typickou americkou střední školu. Většina žáků si vybavila modernější budovu, mnoho státních symbolů, velké chodby plné studentů atd. Učitel se dále dotazuje, jak na tuto představu přišli. Až na možné výjimky ve třídě nikdo americkou školu na vlastní oči

neviděl. Jde tedy pouze o iluzi, která vznikla po vykreslení této budovy především skrze populární kulturu. Přestože si žáci myslí, že dané místo znají, žije tato představa pouze v jejich mysli. Stejně to může fungovat i naopak, prezentovat to můžeme na příkladu filmu Eurotrip, kde je naopak naše hlavní město Praha vykreslena pouze skrze její hlavní dominanty. Zde tedy žáci názorně vidí, jak se dá přetvořit realita a obraz něčeho, co sami znají. (Pivodová)

Pro média jsou emoce diváků či čtenářů velmi silným nástrojem k jejich manipulaci. Ukázat tento fakt je možné například na aktivitě „Pět rozdílů“. Žáci obdrží dvě identické fotografie, rozlišuje je ovšem pět drobných znaků, které mají vyvolat patřičné emoce pouhou změnou kontextu, i když se jedná o téměř identické fotografie. Na tomto příkladu můžeme poukázat, jak je možná manipulace cílové skupiny. Pomocí fotomontáže lze navodit atmosféru dané fotografie, kde je snadné zneužít strachu příjemce informací. Ti, kteří chtějí emocionálně ovlivnit čtenáře, tak jednájí například z důvodu svého radikálního politického přesvědčení a touhy po tom, vykreslit své oponenty ve špatném světle. (Jirák, 2007)

Oblast **etická dilemata v novinářské profesi** se může prezentovat prostřednictvím příkladů uvedených konkrétních aktivit. To, s jakými etickými dilematy se novináři ve své práci mohou setkat, ukazuje například aktivita „Redaktorova volba.“ V ní se žáci na základě seznámení se s kodexem určitého média, případně Etickým kodexem Syndikátu českých novinářů, rozhodují o tom, co je a není v pořádku. Tyto aktivity probíhají formou skupinové práce. Žáci obdrží ve skupinách pracovní listy, se kterými se může setkat novinář ve své práci. Žáci pak diskutují ve skupinách o tom, jak by se v dané situaci rozhodovali. K modelovým situacím, bychom mohli zařadit například tyto: A) Hvězda pop-music zemře po požití většího množství alkoholu. Rodina zesnulého si nepřeje, aby byla smrt jejich příbuzného zveřejněna v souvislosti s alkoholem. Jak se v redakci rozhodnete? B) Při návratu ze zimního výcvikového kurzu dojde k havárii autobusu, který převážel žáky. Projíždějící řidiči zavolají lékařskou pomoc, zároveň si ale na místě fotí zraněné. Fotografie pošlou do redakce. Ta má tedy fotografie dříve než konkurence. Otázka na žáky zní takto: „Co byste udělali v redakci?“ Zveřejníte první amatérské fotografie z místa nehody, abyste nepřišli o exkluzivní obsah, nebo si celou situaci ověříte sami na místě? Nebudete publikovat fotografie z místa nehody, protože nechcete šířit neštěstí, které se těmto žákům přihodilo a chcete brát ohled na jejich rodiny? Otázek může být daleko více, celou situaci si žáci mohou snadno představit a dlouze diskutovat o následcích jejich potencionálního jednání. (Jirák, Mičienka, 2007)

Pokud bychom se inspirovali námětem z publikace „Média tvořivě“, pak bychom mohli zvolit modelovou situaci, v níž samotní žáci vymyslí a napíší vlastní pravidla etického kodexu fotografa. Poté žáci zdůvodní, z jakého důvodu taková pravidla vybrali. Zvolit je možné samozřejmě i opačný postup, kdy žáci obdrží od vyučujícího etický kodex vybraného média (novin, časopisu, rozhlasu...) a k tomu fotografii, na níž je známá osobnost například na pláži u moře. Spolu s kodexem a fotografií dostanou žáci i pracovní list s otázkami, na které vymýšlejí odpovědi. Je narušeno nepřiměřené soukromí fotografované osoby? Co má fotografie sdělovat? Je v souladu textový popis u fotografie s tím, co na ní je? Existovala jiná možnost, jak danou osobnost představit prostřednictvím fotografie čtenáři? (Broklová, 2008)

V roce 2009 vznikl metodický materiál pro učitele „Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele“, na základě těchto doporučení si můžeme uvést příklady aktivit v oblasti **bezpečnost pohybu v kyberprostoru**. Na vzniku této publikace se podílela nezisková organizace Člověk v tísni s podporou Plzeňského kraje. Přináší velmi komplexní rozbor problémového chování a definuje, jaké formy kyberšikany můžeme mezi žáky pozorovat. Tím nejdůležitějším a nejpraktičtějším, co učitelé mohou ve své praxi využít, jsou podle mého názoru metodické listy a plány. Pro příklad si uvedeme dvě aktivity: „Loading...“ a „Na druhém konci“. Příručka však vedle metodických listů zahrnuje i teoretické informace, jako příklady uvádí kazuistiky ze světa a rovněž z České republiky. Poskytuje i rady, jak postupovat při diagnostice a prevenci.

V první z aktivit, nazvané „Loading...“ je cílem, aby si žáci uměli vytvořit bezpečný profil na internetu a aby si zároveň uvědomili, jak si mají ochránit své soukromí. Žáci k této aktivitě potřebují buďto balicí papír, nebo flipchartový papír, do kterého se uprostřed vystříhne otvor pro hlavu. (Může se i zvolit papír A4, který si pak žáci přišpendlí na sebe). Na papíry žáci píšou svůj profil, obdobně jako kdyby ho tvořili přímo online. Jejich cílem je dosáhnout co největší atraktivity profilu. Po dokončení této přípravy si žáci provlečou hlavu otvorem papíru (nebo si ho na sebe přišpendlí) a následně se jdou procházet po třídě, popřípadě mohou navštívit sousední třídy. Po návratu a usazení se do lavice následuje reflexe toho, jaké pocity u toho měli. Řada z nich se může vracet s tím, že to, co o sobě uvedli, bylo trapné a nyní se za to stydí. Učitel dále vede s žáky konverzaci o tom, které informace jsou vhodné pro publikování v online prostředí, jakákoliv osobní informace uveřejněná na sociálních sítích, může znamenat potenciální nebezpečí. Tato aktivita má tedy přínos do jejich reflexe o sociálních sítích, neboť

to, co na nich vidí, často nemusí odpovídat realitě. Doporučuje se, aby každý žák na konci hodiny uvedl, co si z této aktivity odnesl a uvedl své vlastní doporučení, jak zůstat na internetu v bezpečí. (Kovářová, 2009)

Časově náročnější může být výuková jednotka, která bude postavena na aktivitě s názvem „Na druhém konci“. Ta se zaměřuje na ochranu digitální identity a rizika spojená s chatováním s neznámými lidmi. Učitel vybere anonymní osobu – někoho dospělého, kdo zůstává pro žáky skrytý a komunikuje s nimi prostřednictvím „sociální sítě“. Může se jednat o jiného učitele, rodiče, či asistenta. Úkolem této osoby je poskytnout falešné informace a vytvářet tak zdání, že je někým jiným. Dospělá osoba bude vytvářet dojem, že je dítě a naopak. Tento chat se v reálném čase promítá na dataprojektor, aby byla do této aktivity zapojena celá třída. Žáci mají za úkol za pomoci několika otázek odhalit identitu skryté osoby. Následně dochází k odhalení pointy celé aktivity a to, že si žáci po celou dobu nepsali s někým mladším, nebo jejich vrstevníkem, ale dospělým, který je poměrně snadno zmátl. Zde tedy žáci názorně vidí, jak snadné může být oklamání jich samotných a možné zneužití důvěry, kterou společně s jejich virtuálním kamarádem sdílejí. Cílem hodiny je i to, aby žáci s učitelem diskutovali o tom, jak lze zneužívat informace, které jim online uživatel sdělil. (Kovářová, 2009)

Nyní si uvedeme aktivity, vhodné pro poslední zmiňovanou oblast: **odpovědná práce se zdroji a tvorba**. V českých základních školách je poměrně běžné, že žáci mají možnost pracovat na různých formách projektů, které jsou součástí výuky. Žáci často vytvářejí prezentace, plakáty, referáty či jiné kreativní a tvůrčí činnosti, ať už formou samostatné, či skupinové práce. Učitel je ovšem musí obeznámit s nutností uvádět zdroje, ze kterých informace čerpali, již na základní škole by se měli žáci seznámit s pojmem a riziky plagiátorství. Pokud tak učitel učiní správně, mohou se žáci neúmyslnému plagiátorství vyhnout, z toho plyne velký přínos pro jejich budoucí studium na střední, popřípadě vysoké škole. Učitel sám může žáky inspirovat k tomu, jak a kde zdroje uvádět. Například zařazovat do výukových materiálů různé vizuální odkazy, které žákům připomínají, jak je důležité uvádění zdrojů. Druhý způsob, jak pracovat s informacemi, může být procvičování parafrázování textu tak, aby byl význam sdělení stejný, avšak nedocházelo k doslovnému kopírování informací. Pokud žáci přispívají do diskuse informacemi, které získali z učebnice nebo jiného externího zdroje, učitel je vyzve, aby použili vlastní slova a uvedli odkud informace čerpali. Plagiátorství je fenomén, který se etiky novináře bezprostředně týká, proto je vhodné seznámit žáky s riziky, která

mohou následovat při porušení etických kodexů, rovněž ale to, že oni sami se s nebezpečím plagiátorství setkají, a i pro ně samotné mohou vzniknout komplikace. (Kialo EDU, 2023)

Co se tvorby konkrétního mediálního obsahu ve školách týče, to si uvedeme v další podkapitole, která se věnuje redakci školních médií, přínosu jejich tvorby pro mediální výchovu a pochopení samotné etiky novináře v praxi.

4.2.1 Školní média a jejich přínos pro mediální výchovu

Tvorba školního časopisu či jiného mediálního obsahu je pochopitelně nejrealističtější přiblížení činnosti médií a novinářské profese pro žáky. Tyto aktivity podporují jejich mediální gramotnost, samostatnost nebo práci v kolektivu. Škola poskytuje svým žákům bezpečný prostor a platformu pro prezentaci jejich názorů a kreativity. V této kapitole rozebereme přínosy tvorby školního časopisu pro žáky z hlediska mediální výchovy a novinářské etiky. Cílem této podkapitoly bude prezentovat školní časopisy jako prostředek k rozvoji etických hodnot.

4.2.1.1 Odborné publikace a jejich doporučení pro redakci školního časopisu

Je velmi zajímavé – a to zejména s ohledem na téma bakalářské práce, že je v příručce pro redaktory školních časopisů zařazena kapitola „Redakční kultura a etika“. Její autoři zde uvádějí, že ti, kteří se sejdou v redakci školních novin, si mají dohodnout vlastní pravidla, podle kterých se budou v školní redakci řídit. Inspirací jim může být některý z novinářských kodexů, využívaných v realitě (např. České televize), protože hlavní problémy budou zůstat stejné jak pro žáky, tak pro profesionální žurnalisty. Jako příklady takových témat uvádějí: plagiátorství, úplatky (i ve formě služeb), střet zájmů (např. jak psát o učiteli, kterého nemám rád), zadržování informací (ponechání si výhody exkluzivity), klamání (povinnost novináře je být objektivní), narušování soukromí, nebo osobní účast (novinář musí zůstat nezaujatým pozorovatelem). (Dieleman, et al., 2004)

„Ve studentské redakci je třeba se radit s vlastním svědomím, ale nemělo by se přitom zapomínat ještě na pravidla, která jsou dokonce upravena zákonem. Je to hlavně právo na odpověď a právo na dodatečné sdělení. Vydavatel je povinen uveřejnit odpověď toho, kdo se cítí dotčen nějakou zprávou, umístěnou v novinách nebo v časopise... Je jasné, že se dostanete při vydávání časopisu do konfliktu nejen se zájmy a názory jiných, ale dokonce i s vlastními. Stojí mně nějaké studentské noviny za to? Chci přece hlavně dostudovat a jít

na vysokou! Morálka je věcí diskuse o motivech a možnostech jednání, dohody a porozumění (konsenzu) o tom, co je třeba udělat hned, nebo co je v dané situaci možné a o co se třeba pokusit později. Proto se snažte věci prohodit mezi sebou a také s lidmi, o nichž si myslíte, že etice rozumějí... Nebojte se také chránit svůj zdroj, tiskový zákon to umožňuje (výjimky si prostudujte). Nezveřejňujte jméno vašeho informátora, pokud uznáte, že je to pro něj bezpečnější, nebo o to sám požádá. Samozřejmě chraňte zdroj s poznámkou u článku, že redakci je totožnost autora dobře známa.“ (Dieleman, et al., 2004, s. 58)

Důležitou zpětnovazební technikou je pro učitele práce s chybou. V této souvislosti je nesporným přínosem dopřát žákům v průběhu jejich studia na základní i středoškolské úrovni roli redaktory, který je odpovědný za své texty a je schopen je obhájit. Žáci si při těchto činnostech procvičují gramatiku, stylistiku, faktickou nepřesnost, učí se psát atraktivní texty, stejně jako nést odpovědnost za případné chyby. To samozřejmě pomáhá vyrovnat se s tím, když k něčemu podobnému dojde později, například v profesním životě. To jim dává příležitost se z těchto chyb poučit. Další témata s etickým podtextem, která tato publikace přináší do diskuse, jsou: psaní kritických článků, omluvy, vyvarování se nepřesností v práci se zdroji (viz práce se zdroji, kapitola 4.1.4), to, že autorizace nemusí být cenzurou, dbaní na dodržování autorských práv a nestrannosti. Žákům se zde dále předkládá důležitost korektní argumentace, ověřování informací prostřednictvím více různorodých zdrojů a respektování autorských práv cizích médií. (Dieleman, et al., 2004)

Další publikace „Kuchařka školního časopisu, aneb 11 kroků k dobrému médiu“, která je díky svému grafickému zpracování mnohem více přístupná i pro mladší žáky základních škol, přináší další pohled na novinářskou etiku pro mladé redaktory. V kapitole „Krok 5: Obsah & Etika“ nejdříve seznamuje žáky se samotným pojmem novinářské etiky a uvádí ji v kontextu svobody slova a jejího právního zakotvení. „*Tímhle výrazem označujeme souhrn psaných i nepsaných norem, které se uplatňují v žurnalistice. V novinářské etice se spolu střetává svoboda slova s obecnou mírou vkusu, ochranou soukromí, ochranou práva na čest a důstojnost a zodpovědným hledáním objektivní pravdy.*“ (Zbyňková, 2023, s. 15) Konkrétní „nástrahy“, se kterými se zde žáci seznamují, vycházejí z publikace Základy žurnalistiky pro redaktory školních časopisů, patří mezi ně: „*plagiátorství, osobní účast ve zprávě, úplatky, narušení soukromí, zadržování informací, klamání a střet zájmů ... pokud těmto nástrahám žurnalista odolá, může o sobě říct, že je slušný novinář.*“ (Zbyňková, 2023, s. 15-17) U každého

z těchto bodů se komiksovým zpracováním uvádí konkrétní situace a úloha, nad kterou se mají žáci zamyslet. Tím se žákům názorně představuje daný etický problém, kterému by se měli v redakční práci vyhnout.

5 Zkušenosti učitelů z praxe

K porovnání teorie a praxe jsem provedl anketu mezi učiteli základních škol, kteří se mediální výchově věnují. Anketu tvoří celkem šest otevřených otázek, ve kterých mnou oslovení učitelé hodnotí aspekty mediální gramotnosti u nich na škole z jejich vlastního úhlu pohledu. Dále jsem zjišťoval, jestli je o mediální výchovu zájem, či zda se v ní učitelé sami orientují a vědí, co přesně má představovat. Výběr škol a dotazovaných učitelů byl zcela náhodný. Na internetu bylo nalezeno několik škol, náhodně byli zvoleni někteří učitelé, kteří byli následně kontaktováni e-mailem. Záměrně byli vybráni učitelé z různých krajů ČR za účelem odhalení co nejvíce rozdílných úhlů pohledu. Odpovědi na otázky jsou rozebrány níže v kapitole Diskuse a výsledky ankety. Celé ankety v původní podobě jsou k dispozici v sekci příloh.

5.1 Diskuse a výsledky ankety

Cílem mé práce bylo analyzovat, jaké přínosy získávají žáci ze zařazení etiky novináře do mediální výchovy. Pro tento účel jsem využil ankety, kterou jsem rozeslal mezi učitele základních škol. Celkově jsem oslovil 38 učitelů základních škol napříč Českou republikou, vybíral jsem tedy zcela účelově školy ze všech krajů ČR. Šlo o města krajská, ale i okresní. Vrátilo se mi ovšem pouze pět odpovědí, které budu dále analyzovat.

První otázka se týkala tématu, kterým jsem tuto práci začínal, tedy novinářské etiky. Zjišťoval jsem, zda se dotazovaní učitelé o novinářskou etiku ve své výuce zajímají. Většina uvedla, že ano, ovšem okrajově, nebo v rámci jiných témat, jako je například politika a etika jako taková. Nejčastěji s žáky diskutují o tom, co novináři z jejich pohledu mohou zveřejnit a co už je za hranou jejich vnímání hranic etiky.

Ve druhé otázce jsem se přesunul k mediální výchově. Zde jsem se ptal, zda se v jejich školách zabývají mediální výchovou a do kterých předmětů se promítá. Všichni odpověděli, že ano, většinou je zařazena skrze ŠVP do výchovy k občanství, často do informatiky a do českého jazyka, což se nám shoduje s předešlými zjištěními z prvních částí práce. Jeden z učitelů dokonce uvedl, že v jejich škole věnují mediální výchově v devátém ročníku samostatný předmět. Toto zjištění mě skutečně zaujalo a velmi se liší od zbylých odpovědí.

Na to navazovala otázka, prostřednictvím které měli respondenti zhodnotit postavení mediální výchovy v rámci RVP ZV a zda se jí z jejich pohledu dostává adekvátní míry pozornosti. Odpovědi na tuto otázku se velmi lišily. Část respondentů tvrdí, že mediální výchova je velmi důležité a prospěšné téma, zvláště pro dnešní dobu. Objevily se i hlasy, že by učitelé přivítali její větší časovou dotaci a nebránili by se ani zavedení samostatného předmětu. Druhá skupina ovšem tvrdí, že prostor, který je mediální výchově poskytován, je dostatečný.

Otázka čtvrtá zjišťuje, jaké přínosy poskytuje pro žáky mediální výchova. Nespornou výhodou, která je potvrzována na mnoha místech této práce, je pochopení důležitosti kritického vnímání informací a jejich ověřování. V tom spatřují oslovení učitelé hlavní přínos mediální výchovy. Je pro ně zásadní, aby byli žáci schopni rozeznat pravdu a lež. Někteří učitelé mají i z tohoto tématu jisté obavy. Například se obávají zneužití citlivého tématu některými neziskovými organizacemi, které si skrze to mohou naklonit přízeň nemalého počtu obyvatel, a zkreslit tím do budoucna mediální obraz vnímání tématu.

V páté otázce jsme řešili další téma, a to školní časopis. Zde jsem se ptal, jestli respondenti vidí u žáků, kteří se těchto aktivit účastní, určitý posun v jejich dovednostech, zejména mediální gramotnosti. S překvapením jsem zjistil, že na školách mnou oslovených učitelů většinou neexistuje žádná forma školního časopisu, jakkoliv to učitelé vnímají jako jednoznačný přínos. U učitelů, kde školní časopis mají, zaznívaly většinou pozitivní ohlasy na jeho přínos. Odpověď, která přinesla zcela nový pohled, byla ta, že prostředí a tvorba školního časopisu může poskytnout uplatnění pro žáky, kteří k podobné kreativní činnosti mají vlohly a jinde je nemají jak uplatnit. To jim může pomoci i při výběru střední, následně vysoké školy.

Poslední šestá otázka směřovala na pohled každého z učitelů na budoucnost tohoto průřezového tématu. Zda má – či nemá smysl jeho prohloubení či nikoliv. U těchto odpovědí se názory opět různily. První část oslovených vnímá budoucí rozvoj tohoto tématu, jako velmi důležitý, hlavně kvůli rychlému šíření a zdokonalování uvěřitelnosti dezinformací. Druhá část učitelů si ale myslí, že současný stav mediální výchovy je dostačující a žádné úpravy nejsou alespoň prozatím potřebné.

To, že spojení mediální výchovy a etiky novináře je pro žáky prospěšné, ukázalo mnoho zdrojů a oficiálních vzdělávacích dokumentů. Domnívám se, že oproti ostatním pracím na téma mediální výchovy nebo novinářské etiky tato přináší zcela nový pohled na spojení těchto

témat. Jedním z přínosů práce je vytvoření čtyř teoretických oblastí, které sdílejí prvky novinářské etiky a mediální výchovy. 1) Kritické myšlení jako ochrana před manipulací; 2) Etická dilemata v novinářské profesi; 3) Bezpečnost pohybu v kyberprostoru 4) Odpovědná práce se zdroji a tvorba. Každou z těchto kategorií jsem definoval a navrhl již existující aktivity, které by se mohly aplikovat v praxi. Nevýhodou výběru tématu mé práce se mohl zdát nedostatek zdrojů, které toto spojení popisují. Pro mě to naopak znamenalo podpoření vlastní iniciativy v mé práci směrem k definování již zmíněných kategorií, které mohou být inspirací pro další studium spojení těchto oblastí.

5.2 Názor odborníka na mediální výchovu

Kromě pohledu učitelů z praxe jsme zjišťovali i názor odborníka na tato témata. Podařilo se oslovit profesora Jana Jiráka z Institutu komunikačních studií a žurnalistiky Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy. Jan Jirák je velice uznávaný odborník a mediální teoretik, působí také jako překladatel. Z jeho knih bylo čerpáno mnoho informací do této práce.

1) Jaký je podle Vás přínos mediální výchovy pro současné žáky základních škol?

„Hlavním přínosem mediální výchovy je to, že podporuje žáky, aby s kritickým nadhledem uvažovali o roli médií ve vlastním životě a aby uměli média využívat tak, aby jim to pomáhalo a nebylo to rizikové pro ně ani pro ostatní.“

2) Jak vnímáte rozdíl v mediální gramotnosti u generací vyrůstajících před a po roce 1989?

„Před rokem 1989 se fakticky mediální gramotnost ve formálním vzdělávání nepodporovala (alespoň ne systematicky), takže její úroveň byla získávaná intuitivně (třeba tím slavným „čtením mezi řádky“).“

3) Myslíte si, že s politickou transformací přišel do škol rozvoj i v rámci mediální výchovy?

„Myslím, že mediální výchova se – někdy na přelomu tisíciletí – docela masivně tematizovala, stala se tématem pro úvahy o obsahu všeobecného vzdělání – a byla do něj zahrnuta jako průřezové téma.“

4) Co dnes vnímáte jako největší výzvy do budoucnosti mediální výchovy?

„S proměnami médií a mediální komunikace vnímám jako zásadní problém vymezit, co vlastně je předmětem této výchovy. V současnosti jsem svědky nejrůznějších zúžení v chápání mediální výchovy (ukázkovým – a po mém soudu nešťastným – je zúžení na obranu před dezinformacemi) a s tím je obtížné polemizovat, ale je to nutné. Zúžení a politizace maskovaná tzv. kritickým myšlením jsou skutečně dvě klíčové výzvy.“

5) Mediální výchova dnes zastává v českém školním systému pozici tzv. průřezového tématu. Myslíte si, že by se její časová dotace či podoba měla měnit?

„Myslím, že budeme rádi, když se podaří uhájit alespoň stávající stav. Ale moc velký optimista nejsem.“

6) Má podle Vás novinářská etika v rámci mediální výchovy potenciál v rozvoji hodnot demokratického občana, pokud ano, jaké hodnoty může žák získat?

„Myslím, že žák má principy novinářské etiky znát – především proto, aby byl schopen práci a výstupy novináře posoudit a vyhodnotit. Je to tedy kultivace nepřímého vlivu na kvalitu novinářské práce (což je parametr, který je pro demokratické poměry konstitutivní).“

7) Ve své knize Úvod do studia médií jste se poměrně zajímavě vymezil proti úvahám o tom, že děti snadno podléhají těm nejhorším vlivům a přijímají si tak velmi závadné vzorce chování (str. 376). Myslíte si, že vliv médií na děti je v dnešní době přeceňovaný, či podceňovaný? Tato kniha pochází z roku 2001, od té doby se přeci jen vnímání a konzumace médií, především těch sociálních, u dětí změnila?

„Kniha vznikla v době, kdy ještě zřetelně dominovala „tradiční“ masová média se symetrickou komunikací a šířením sdělení z jednoho centra k mnoha perifériím. Tehdejší diskurz skutečně tíhl k tomu vliv médií přeceňovat, a tak trochu dělal z médií obětního beránka. S nástupem sociálních sítí a větší symetrie komunikace se situace do značné míry změnila.“

6 Závěr

Účelem mé bakalářské práce bylo popsat význam a přínos etiky novináře v rámci mediální výchovy. V úvodní části jsem definoval základní pojmy, které uvádí etiku novináře do kontextu celé práce. Jedná se o pojmy etika, mediální etika a etika novináře. Představil jsem konkrétní etické otázky a situace, vztahující se k novinářské profesi, klamání, narušování soukromí a střet zájmu. Dále jsem věnoval pozornost důležitým dokumentům, podle kterých by se média a novináři měli chovat za každé situace, tedy etickým kodexům redakcí vybraných českých médií.

Ve druhé kapitole jsem definoval pojem mediální výchova a uvedl její postavení v rámci českého školního systému. Klíčovým dokumentem, kterým se řídí výuka v celém českém školství, je Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, ve kterém mediální výchova představuje pozici průřezového tématu. Uvedl jsem, jak tento a jiné dokumenty popisují přínos zařazení mediální výchovy do výuky a jaké postupy pro její implementaci doporučují.

Tuto kapitolu jsem doplnil o analýzu úrovně mediální gramotnosti v České republice. Následně jsem ji porovnal s evropskými státy. Prokázalo se, že správně zvolená výuka mediální výchovy výrazně přispívá k rozvoji demokratické společnosti. Česká republika si v evropském srovnání drží nadprůměrnou pozici. Mezi státy bývalého východního bloku jsme mezi nejlepšími, ovšem západní a především severní Evropa má před Českem stále výrazný náskok. Především na státech severní Evropy je názorně vidět, jak kvalitní školství pozitivně ovlivňuje celou společnost a její budoucí směřování.

Hlavní část práce jsem věnoval jednomu z cílů, kterým byl návrh zařazení etiky novináře do mediální výchovy. Jelikož se tomuto spojení v odborných publikacích či kurikulárních dokumentech nevěnuje tolik pozornosti, navrhl jsem pro její uplatnění vytvoření čtyř oblastí, které etiku novináře do mediální výchovy zařazují. Tyto vytvořené oblasti jsem podrobně rozvedl, uvedl přínos jejich zařazení a propojil s již existujícími aktivitami, jež lze do těchto oblastí tematicky zařadit a metodicky využít. Každá z těchto aktivit nalezne své praktické uplatnění v mediální výchově, ve všech jsou zakomponovány prvky etiky novináře. Naprosto konkrétním příkladem, jak se efektivně k novinářské profesi a tím pádem k etice novináře ve školním prostředí přiblížit, je tvůrčí a redakční činnost žáků ve školním časopise, příp. dalších

školních médiích. Uvedl jsem, jaký konkrétní přínos pro rozvoj žáka pramení z práce ve školních médiích, především z pohledu mediální gramotnosti a etiky novináře.

Jedním z cílů mé práce bylo zjistit, jak učitelé, kteří se mediální výchovou zabývají, hodnotí přínos jejího využívání a zařazení do výuky. Na základě výsledků ankety provedené mezi nimi jsem následně uvedl několik rozdílných názorů, které učitelé z praxe uvedli. Většina z oslovených vnímá její výuku jako velmi přínosnou. Chápou ji především jako disciplínu rozvíjející kritické myšlení, korektní práci se zdroji či správné pochopení mediálních sdělení. Většina z oslovených učitelů by dokonce přivítala zvýšení časové dotace pro toto průřezové téma, či navrhuje vznik samostatného předmětu. Až do takové míry někteří z nich vnímají důležitost mediální výchovy.

Tyto názory podpořil i mediální odborník, profesor Jan Jiráček, jakkoliv se staví k budoucnosti mediální výchovy spíše skepticky. Obává se, že mediální výchova bude čím dál více upozaďována ve prospěch jiných, často exaktnějších předmětů. Další ohrožení současné formy mediální výchovy spatřuje v maskované politizaci některých témat a zúženému chápání mediální výchovy pouze jako obrany před dezinformacemi.

Přínos výsledků mé práce vidím v předložení konkrétních aktivit, které mohou v rámci metodiky inspirovat učitele z praxe, zejména ty, kteří chtějí častěji zařadit téma etiky novináře do své výuky. Tato práce může sloužit jako podnět či inspirace nejen pro učitele, ale i pro potenciální autory dalších prací, kteří se touto problematikou budou zabývat podrobněji.

Rozšíření tématu etiky novináře v rámci mediální výchovy vnímám jako velmi přínosné hlavně pro mladší generace, které se v prostředí médií budou pohybovat již celý život. Nejedná se pouze o schopnost pochopení médií, či jejich sdělení. Dle mého názoru má mediální výchova přesah až do formování společnosti jako celku. Ta se totiž může do budoucna stát více informačně gramotnou a bezpečnou, může si upevnit pozici třeba i díky účinnému boji s dezinformacemi na tradičních demokratických a morálních principech. Trvalé propojení těchto dvou témat může do budoucna přispět ke zvýšení mediální gramotnosti v české populaci a tím vést k celkové kultivaci českého mediálního prostředí.

7 Zdroje

7.1 Literatura

ANDRYS, Ondřej; HAMBERGER, Tomáš; PAVLAS, Tomáš; PRAŽÁKOVÁ, Dana; SPITZEROVÁ, Dana. et al. *Hodnocení rizikového chování žáků základních a středních škol se zaměřením na oblast kyberšikany*. Praha: Česká školní inspekce, 2023. ISBN 978-80-88492-23-8.

ANZENBACHER, Arno. *Úvod do filosofie*. Praha: Portál, 2004, s. 269. ISBN 80-7178-804-X.

BACÍK, František; COUFALÍK, Jaromír; HRADCOVÁ, Dana; HRUBÁ, Jana; KOFROŇOVÁ, Olga. et al. *Národní program rozvoje vzdělávání Národní v České republice; Bílá kniha*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2001. ISBN 80-211-0372-8.

BEDNÁREK, Aleš; MYNÁŘOVÁ, Gabriela; VÁCLAVÍK, Marek; ČERVENKOVÁ, Iva. *Typy a způsoby užívání výukových zdrojů žáky osmých tříd základních škol*. Pedagogika. 2021, roč. 71, č. 1, s. 101-119. ISSN 2336-2189.

BERAN, Jaromír; BĚŤÁKOVÁ, Martina; FRYČ, Jindřich; HRDLIČKA, Ferdinand; MATUŠKOVÁ, Zuzana. et al. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020, s. 18. ISBN 978-80-87601-46-4.

BROKLOVÁ, Zdeňka. *Média tvořivě: pro 2. stupeň ZŠ a střední školy: mediální tvorba, mediální výchova, využití médií ve výuce, technické dovednosti*. Kladno: AISIS, 2008. ISBN 978-80-904071-1-4.

DIELEMAN, Merle; GOLD, Otto; JEŘÁBKOVÁ, Olga; NAVRÁTILOVÁ, Svatava; OGRONÍK, Martin. et al. *Základy žurnalistiky pro redaktory studentských časopisů*. Horní Slavkov: Sdružení dětí a mládeže. Praha: Open Society Fund Praha. 2004. ISBN 80-903331-4-1.

JIRÁK, Jan; MIČIENKA, Marek. *Základy mediální výchovy: Rozumět médiím*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-315-4.

JIRÁK, Jan; PASTOROVÁ, Markéta; PAVLIČKOVÁ, Helena. *Doporučené očekávané výstupy Metodická podpora pro výuku průřezových témat v základních školách, Mediální výchova*, Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2011. ISBN 978-80-87000-76-2.

JIRÁK, Jan; ŠŤASTNÁ Lucie; ZEŽULKOVÁ, Markéta. *Mediální výchova jako průřezové téma; podkladová studie – revidovaná verze*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2017.

KOVÁŘOVÁ, Vladimíra; PEKAŘ, Roman; PEKAŘOVÁ, Lenka; ROTTOVÁ, Nina. *Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele*. Plzeň: Člověk v tísni a Statutární město Plzeň. 2009. ISBN 978-80-86961-78-1.

LABISCHOVÁ, Denisa. *Didaktika mediální výchovy*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2013. ISBN 978-80-7464-418-4.

LOCKE, John. *John Locke to Edward Clarke*, London, 1794. s. 202.

MCHANGAMA, Jacob. *Svoboda projevu, Od Sokrata po sociální síť*. Praha: Institute H21, 2022. ISBN 978-80-907820-2-0.

MORAVEC, Václav. *Etika a česká média*. In: ČERMÁK, Miloš; JIRÁK, Jan; KÖPPL, Daniel; KÖPPLOVÁ, Barbara; KOTRBA, Štěpán. et al. *10 let v českých médiích*. Praha: Portál, 2005. s 51-53. ISBN 80-7178-925-9.

MORAVEC, Václav. *Proměny novinářské etiky*. Praha: academia, 2020. ISBN 978-80-200-3111-2.

PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny*. Brno: Host, 2019. ISBN 978-80-7577-991-5.

REIFOVÁ, Irena. et al. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-926-7.

REMIŠOVÁ, Anna. *Etika médií*. Bratislava: KALLIGRAM, 2010. ISBN 978-80-8101-376-8.

ŠIMEK, Jiří; ŠPALEK, Vladimír. *Filozofické základy lékařské etiky*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0440-4.

WARD, Stephen J. A. *Global Journalism Ethics: Widening the Conceptual Base*. Madison: University of Wisconsin, 2008, s. 137-149. ISSN: 1918-5901.

ZBYŇKOVÁ, Jana. *Kuchařka školního časopisu 11 kroků k dobrému médiu*. Praha: Vyšší odborná škola publicistiky. 2023, s. 15-17.

7.2 Internetové zdroje

CZECH NEWS CENTER. *Etický kodex*. Online. Praha: CZECH NEWS CENTER a.s. 2021. Dostupné z: <https://www.cncenter.cz/eticky-kodex> [cit. 2024-01-10].

ČESKO. Zákon ze dne 29.11.1991, *Zákon České národní rady o České televizi*, Online. In *Zákony pro lidi*. 1991. č. 2. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-483> [cit. 2024-01-10].

ČESKO. Zákon ze dne 16. prosince 1992, *Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky*. 1992, částka 1/1993, č. 10, Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html> [cit. 2024-01-15].

ČESKO. Zákon ze dne 22.03.2012, *Zákon občanský zákoník*. Online. In *Zákony pro lidi*. 2012. č. 77,78. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89> [cit. 2024-01-15].

ČT EDU. *Média a manipulativní techniky*. Online, video. Dostupné z: [iVysílání, https://edu.ceskatelevize.cz/video/2184-media-a-manipulativni-techniky](https://edu.ceskatelevize.cz/video/2184-media-a-manipulativni-techniky) [cit. 2024-03-15].

DENÍK N., 2019. *Etický kodex*. Online. Praha: N media, a. s. Dostupné z: <https://denikn.cz/eticky-kodex/> [cit. 2024-04-10].

ECONOMIA, 2023. *Kodexy mediálního domu Economia*. Online. Praha: Economia, a.s. Dostupné z: <https://www.economia.cz/kodexy/> [cit. 2024-01-17].

EDU.CZ. *RVP – Rámcové vzdělávací programy*. Online. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2023. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/> [cit. 2024-02-05].

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO V OLOMOUCI; STEM/MARK. *Studie mediální gramotnosti populace ČR: Mediální gramotnost osob starších 15 let*. Online. In: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2021 Dostupné z: https://rrtv.gov.cz/cz/files/FFUP-RRTV_2021_Vyzkuma-zprava_Medialni-gramotnost-starsich-15let_PROSINEC.pdf [cit. 2024-03-04].

JIRÁK, Jan. *Mediální výchova – inspirace k realizaci*. Online. Praha: Metodický portál RVP, 2009. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/87/medialni-vychova-inspirace-k-realizaci.html> [cit. 2024-03-27].

KIALO, 2023: *Activities to teach students how to cite sources*, Online. Berlín. Kialo Edu. Dostupné z: <https://blog.kialo-edu.com/civics-education/activities-to-teach-students-how-to-cite-sources/> [2024-03-30].

LESSENSKI, Marin: *The Media Literacy Index 2023, Measuring Vulnerability of Societies to Disinformation*. Online. In: Open society institute Sofia, 2023. Dostupné z: <https://osis.bg/wp-content/uploads/2023/06/MLI-report-in-English-22.06.pdf> [2024-03-12].

MŠMT: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Online. In: Ministerstvo školství, 2023. s. 138-139. Dostupné z: https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2023/07/RVP_ZV_2023_cista_verze.pdf [cit. 2024-02-05].

MVČR: Orientace v GDPR. *Co je GDPR*. Online. In: Ministerstvo vnitra, 2016. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/gdpr/clanek/co-je-gdpr.aspx> [cit. 2024-01-16].

PIVODOVÁ, Kristýna. *Jsou média obrazem světa?* Praha: Fakulta sociálních věd, Univerzity Karlovy.

SYNDIKÁT NOVINÁŘŮ ČESKÉ REPUBLIKY, *Etický kodex*. Online. Praha: SYNDIKÁT NOVINÁŘŮ ČESKÉ REPUBLIKY, z. s. 1999. Dostupné z: <https://www.syndikat-novinaru.cz/o-nas/etika/eticky-kodex/>. [cit. 2024-01-9].

VINER, Katharine. How technology disrupted the truth. Online. The Guardian. 2016. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/media/2016/jul/12/how-technology-disrupted-the-truth> [cit. 2024-03-20].

7.3 Seznam příloh

- Seznam zkratk

CNC: Czech News Center; jeden z největších vydavatelů mediálního obsahu v ČR

ČRo: Český rozhlas

ČŠI: Česká školní inspekce

ČT: Česká televize

DOV: Doporučené očekávané výstupy jako metodická podpora pro výuku průřezových témat v základních školách

GDPR: Obecné nařízení o ochraně osobních údajů, nařízení Evropského parlamentu

LSZP: Listina základních práv a svobod

MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

MVČR: Ministerstvo vnitra České republiky

RVP ZV: Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

ŠVP: Školní vzdělávací program

- Seznam tabulek

Tabulka 1: Porovnání mediální gramotnosti v EU, podle studie Open society institute Sofie (Lessenski, 2023)

Rank (1-41)	Country	Score (100-0)	Clusters (1-5)
1	Finland	74	1
2	Denmark	73	1
3	Norway	72	1
4	Estonia	71	1
5	Sweden	71	1
6	Ireland	70	1
7	Switzerland	67	1
8	Netherlands	64	2
9	Iceland	62	2
10	Belgium	61	2
11	Germany	61	2
12	Portugal	60	2
13	United Kingdom	60	2
14	Austria	59	2
15	Czech Republic	58	2
16	Spain	58	2
17	France	57	2
18	Latvia	55	2
19	Slovenia	55	2
20	Lithuania	54	2
21	Luxembourg	53	2
22	Poland	53	2
23	Slovakia	48	3
24	Italy	47	3
25	Croatia	45	3
26	Malta	45	3
27	Hungary	41	3
28	Cyprus	39	3
29	Greece	38	3
30	Ukraine	38	3
31	Serbia	33	4
32	Moldova	32	4
33	Montenegro	32	4
34	Romania	32	4
35	Bulgaria	31	4
36	Turkey	29	4
37	Bosnia and Herzegovina	24	5
38	Albania	23	5
39	North Macedonia	22	5
40	Kosovo	21	5
41	Georgia	20	5

The European Media Literacy Index 2023

Finland with 74 points is first in the ranking in the new European Media Literacy Index 2023 out of 41 countries in total. It is followed closely by Denmark with 73 points in 2nd place, Norway with 72 points in 3rd place, Estonia and Sweden with similar scores of 71 points each in 4th and 5th place, Ireland with 70th points in 6th place. The ranking is done on a scale from 1 to 41, highest to lowest and the scores are 0-100, lowest to highest score.

At the bottom of the ranking, Georgia with 20 points occupies the last 41st place, preceded by Kosovo with 21 points in 40th place, North Macedonia with 23 points in 39th place, and Bosnia and Herzegovina with 24 points in 38th place.

The countries in the index are also divided into clusters using cluster analysis, which groups countries with identical characteristics along the indicators of the Media Literacy Index. The clusters are hierarchical - from the best-performing countries in the 1st cluster to the poorly performing ones in the last 5th cluster. The 2nd cluster is composed of well-performing countries, while the 3rd cluster is "transitional" with countries that are at risk of slipping further down the ranking. The fourth cluster is of already problematic countries, but still not those with the poorest performance.

When these clusters are put on the map, there is the following pattern. The best-performing countries in the 1st cluster are located in Northern and Western Europe, with most of the Scandinavian countries, Estonia and Ireland. The 2nd cluster includes much of Western and Central Europe.

The 3rd cluster includes countries in Southern (Italy, Malta, Cyprus) and Central Europe, Central (Slovakia, Croatia, Hungary) as well as Ukraine and Greece. The 4th and 5th cluster include "an expanded Balkan region". In the 4th cluster are the countries from Romania, Serbia, and Bulgaria to Turkey and Moldova. The 5th cluster includes the rest of the Balkan countries such as Albania, BiH, North Macedonia and Kosovo as well as Georgia in the South Caucasus.

The geographical pattern of the distribution of the clusters shows East-West and North-South divide with the Balkan countries and the Caucasus trailing behind.

Media Literacy Index 2023: Clusters

- Anketa

Dotazník č. 1 – Mgr. Tereza Gregorová, ZŠ a MŠ J. A. Komenského, Praha

1) Setkáváte se během své praxe s tématem novinářské etiky? Pokud ano, definujte hlavní body, kterým se věnujete.

„Ano, ale pouze ojediněle, když supluji mediální výchovu. Toto téma máme nově v našem novém ŠVP právě u předmětu mediální výchova, který standardně nevyučuji. Ale pokud supluji, tak často se s dětmi bavíme o obsahu článků...zda jsou obsahy etické či nikoliv...každý má vždy za úkol přinést článek do školy a my ho rozebíráme. Poté si hrajeme na novináře a píšeme vlastní články etické X neetické.“

2) Věnujete se u Vás ve škole průřezovému tématu Mediální výchova? Popřípadě v rámci kterých předmětů?

„Ano věnujeme, máme nově v ŠVP právě předmět Mediální výchova.“

3) Jak hodnotíte postavení mediální výchovy v RVP ZV? Zasloužilo by si podle Vás toto průřezové téma větší, či menší prostor?

„Mediální výchova je zejména v této době velmi důležitá. I z toho důvodu jsme ji zařadili do nového ŠVP a klademe na ni důraz.“

4) Jaká přínosy u mediální výchovy spatřujete? Popřípadě co byste na ní změnili, nebo se Vám nelíbí?

„Děti se dozví vše, jaká média existují a jaké informace díky nim získáváme...a hlavně jaké informace: pravdivé X fake news. Jak poznat, které informace jsou pravdivé a jak si to ověřit.“

5) Funguje ve Vaší škole studentský časopis? Pokud ano, pozorujete u těchto studentů rozdíly oproti ostatním, co se mediální gramotnosti či jiných dovedností týče?

„Ano funguje. Děti jsou pro časopis zapálené a měsíc od měsíce jde znát posun. Noviny vypadají po všech stránkách lépe a lépe a děti se naučily vystihnout důležitá a zajímavá témata a už jim záleží na tom, aby nedělaly chyby v textu... píší přeci pod svým jménem.“

6) Jaký možný posun mediální výchovy vidíte do budoucna, probíhá o ní diskuse v rámci Vašeho pedagogického sboru? Má podle Vás, v dnešní době, smysl toto téma více posilovat?

„U nás to bylo velké téma. Vidíme důležitost v předmětu, a i proto má nově své místo v našem ŠVP.“

Dotazník č. 2 – Mgr. Jana Vančurová, Základní škola Tomáše Šobra a Mateřská škola Písek, Šobrova 2070

1) Setkáváte se během své praxe s tématem novinářské etiky? Pokud ano, definujte hlavní body, kterým se věnujete.

„Tématu novinářské etiky se věnuji, nicméně v rámci mediální výchovy jej nepovažuji za zcela klíčové. S dětmi se věnuji například zamyslení nad tím, co novinář může zveřejnit, případně jaké informace by zveřejňovat neměl, či jaké mají známé osobnosti právo na soukromí – s čím musí počítat a co už je za hranou. Stejně tak se bavíme např. o problematickém přepisování viny podezřelým ještě před jejich odsouzením, kdy jsou z hlediska práva nevinní, nicméně média mohou pohled veřejnosti na ně značně ovlivnit.“

2) Věnujete se u Vás ve škole průřezovému tématu Mediální výchova? Popřípadě v rámci kterých předmětů?

„Tématu mediální výchovy se věnuji. Největší zastoupení má právě v rámci výchovy k občanství, částečně se s ní ale mohou žáci setkat například i ve výuce českého jazyka.“

3) Jak hodnotíte postavení mediální výchovy v RVP ZV? Zasloužilo by si podle Vás toto průřezové téma větší, či menší prostor?

„Téma je aktuální a jistě by si zasloužilo větší prostor. Nebránila bych se jejímu oficiálnímu začlenění přímo do výchovy k občanství namísto pozice průřezového tématu. Její

hodinová dotace je ale bohužel poměrně nízká a bylo by vhodné navýšení – témat je hodně a času málo.“

4) Jaká přínosy u mediální výchovy spatřujete? Popřípadě co byste na ní změnili, nebo se Vám nelíbí?

„Za hlavní přínos považuji, že se s dětmi věnuji problematice dezinformací, která je velmi aktuální. Napsat může kdokoliv cokoliv a je dobré, aby s tím žáci byli obeznámeni a naučili se ověřovat si zdroje. Dále je vhodné, pokud pochopí například princip reklamy (když mi influencer něco doporučuje, také to může být proto, že za to dostal pořádně zapláceno). Je škoda, že téma není příliš obsaženo v učebnicích, což je ovšem nejspíše dáno právě jeho zařazením do průřezových témat. Částečně to také může být tím, že jde o relativně nové téma.“

5) Funguje ve Vaší škole studentský časopis? Pokud ano, pozorujete u těchto studentů rozdíly oproti ostatním, co se mediální gramotnosti či jiných dovedností týče?

„Naše škola vede časopis a žáci se prací na něm určitě mohou zlepšit například v úrovni písemného projevu, ovšem netroufám si tvrdit, zda se tím zlepšují v oblasti celé mediální výchovy. Ostatně to může být i naopak, mediálně zručnější žáci mohou spíše tíhnout ke tvorbě školního časopisu.“

6) Jaký možný posun mediální výchovy vidíte do budoucna, probíhá o ní diskuse v rámci Vašeho pedagogického sboru? Má podle Vás, v dnešní době, smysl toto téma více posilovat?

„Vzhledem k množství dezinformací kolem nás se domnívám, že se jedná o téma, které bude do budoucna potřebovat větší prostor. Podobná slova někdy slyším i od kolegyně a kolegů.“

Dotazník č. 3 – Mgr. Lenka Jáchymová, Základní škola Třeboň, Sokolská 296

1) Setkáváte se během své praxe s tématem novinářské etiky? Pokud ano, definujte hlavní body, kterým se věnujete.

„Jen velmi okrajově v rámci etiky, politiky nebo průřezově v souvislosti s jinými tématy.“

2) Věnujete se u Vás ve škole průřezovému tématu Mediální výchova? Popřípadě v rámci kterých předmětů?

„Určitě, nemáme vlastní předmět mediální výchovu, ale průřezově se tomu věnuje více předmětů, u nás hlavně předmět Člověk ve společnosti a Informatika.“

3) Jak hodnotíte postavení mediální výchovy v RVP ZV? Zasloužilo by si podle Vás toto průřezové téma větší, či menší prostor?

„Za mě by to měl být samostatný předmět, protože v současné době je to velmi potřebné. Děti nejsou příliš vedeni ke kritickému myšlení v jiných předmětech (nevím proč) a neumí pracovat s informacemi.“

4) Jaká přínosy u mediální výchovy spatřujete? Popřípadě co byste na ní změnili, nebo se Vám nelíbí?

„Této otázce příliš nerozumím. ale za mě je mediální výchova velmi důležitá v dnešní informatické a rychlé době plné dezinformací.“

5) Funguje ve Vaší škole studentský časopis? Pokud ano, pozorujete u těchto studentů rozdíly oproti ostatním, co se mediální gramotnosti či jiných dovedností týče?

„Nemáme studentský časopis“

6) Jaký možný posun mediální výchovy vidíte do budoucna, probíhá o ní diskuse v rámci Vašeho pedagogického sboru? Má podle Vás, v dnešní době, smysl toto téma více posilovat?

„Jsem zde na škole relativně čerstvá, takže nevím, ale určitě bych toto téma posilovala.“

Dotazník č. 4 – Mgr. Albert Voska, 25. základní škola Plzeň, Chválenická 17, příspěvková organizace

1) Setkáváte se během své praxe s tématem novinářské etiky? Pokud ano, definujte hlavní body, kterým se věnujete.

„Velmi okrajově, spíše možná vyučující Čj“

2) Věnujete se u Vás ve škole průřezovému tématu Mediální výchova? Popřípadě v rámci kterých předmětů?

„Ano – ČJ, Vo, . . .“

3) Jak hodnotíte postavení mediální výchovy v RVP ZV? Zasloužilo by si podle Vás toto průřezové téma větší, či menší prostor?

„Prostor vyhovuje“

4) Jaká přínosy u mediální výchovy spatřujete? Popřípadě co byste na ní změnili, nebo se Vám nelíbí?

„Umět kriticky vnímat různé informace“

5) Funguje ve Vaší škole studentský časopis? Pokud ano, pozorujete u těchto studentů rozdíly oproti ostatním, co se mediální gramotnosti či jiných dovedností týče?

„Ne“

6) Jaký možný posun mediální výchovy vidíte do budoucna, probíhá o ní diskuse v rámci Vašeho pedagogického sboru? Má podle Vás, v dnešní době, smysl toto téma více posilovat?

„Diskuse neprobíhá“

Dotazník č. 5 – (Dotazovaný si nepřeje být jmenován)

1) Setkáváte se během své praxe s tématem novinářské etiky? Pokud ano, definujte hlavní body, kterým se věnujete.

„Již ne, mediální výchovu dva roky neučím, jinak jsem se tématu věnoval většinou formou diskuse.“

2) Věnujete se u Vás ve škole průřezovému tématu Mediální výchova? Popřípadě v rámci kterých předmětů?

„Ano. Některá témata jsou zařazena do předmětů jako je Český jazyk a Informatika, v 9. ročníku pak je samostatný předmět s názvem Mediální výchova.“

3) Jak hodnotíte postavení mediální výchovy v RVP ZV? Zasloužilo by si podle Vás toto průřezové téma větší, či menší prostor?

„Domnívám se, že tématu je věnován dostatečný prostor.“

4) Jaká přínosy u mediální výchovy spatřujete? Popřípadě co byste na ní změnili, nebo se Vám nelíbí?

„Mediální výchova by měla přinést žákům schopnost kriticky myslet, vyhledávat související informace a alespoň trochu rozlišovat mezi informací, dezinformací, propagandou atd. Poněkud se obávám situace, kdy do výuky této problematiky se vší silou snaží zapojit různé neziskové organizace, u kterých existují pochybnosti o jejich nestrannosti. Zároveň považuji za důležité připravovat budoucí učitele na výuku témat spojených s mediální výchovou.“

5) Funguje ve Vaší škole studentský časopis? Pokud ano, pozorujete u těchto studentů rozdíly oproti ostatním, co se mediální gramotnosti či jiných dovedností týče?

„Ne. Vydáváme měsíčně školní časopis, složený s příspěvků učitelů a žáků, nicméně vysloveně studentský časopis nemáme.“

6) Jaký možný posun mediální výchovy vidíte do budoucna, probíhá o ní diskuse v rámci Vašeho pedagogického sboru? Má podle Vás, v dnešní době, smysl toto téma více posilovat?

„Diskuse neprobíhá, téma zatím netřeba posilovat. Současná náplň předmětu dle mého názoru vyhovuje.“

- Etický kodex Deníku N

„Etický kodex

Jako novinářky a novináři, kteří cítí odpovědnost ke své profesi, mají rádi svoji zemi a věří, že bez pravdy není svobody a demokracie, že vláda práva a zachování důstojnosti každého člověka je základem zdravého fungování společnosti a že odpovědné rozhodování občanů a kontrola veřejné moci nejsou možné bez ověřených a fakty podložených informací, vědomi si nezastupitelné role nezávislých médií a toho, že nesmíme být závislí na nikom jiném než na našich čtenářích, abychom plnili svou úlohu, stanovujeme si následující redakční pravidla a hodláme se jimi řídit:

- *Informace potřebné pro psaní našich textů zjišťujeme s jedinou motivací: pravdivě informovat veřejnost o věcech, které považujeme za důležité, a které by ji podle našeho přesvědčení měly zajímat.*
- *Zveřejňujeme pouze ověřené informace a dbáme na důsledné ověřování zdrojů.*
- *Osoby a instituce, o nichž informujeme, dostávají ve zprávě, která se jich negativně dotýká, prostor k vyjádření. Skutečnost, že se nám dotčení vyjádřit odmítnou, není důvodem k neuveřejnění článku.*
- *Zprávy nepíšeme s dopředu utvořeným názorem, v redakční práci jsme však vedeni hodnotami definovanými v tomto kodexu.*
- *Důsledně oddělujeme zpravodajství a názorové texty. Jasně odlišena je rovněž reklama či jakýkoli sponzorovaný obsah.*
- *Nejsme neomylní. Pokud uděláme chybu, přiznáme ji, omluvíme se a opravíme ji.*
- *Do práce redaktorů a obsahu Deníku N nezasahuje nikdo zvenčí redakce. Toto pravidlo se vztahuje rovněž na vlastníky Deníku N.*
- *Členové redakce nepíší zprávy o organizacích či uskupeních, jejichž jsou členy, ani o věcech, na nichž mají soukromý zájem, včetně svých občanských aktivit.*
- *Redakce se ve svých zprávách odkazuje na anonymní zdroje v minimální míře a pouze v případech, kdy není možné dostat veřejnému zájmu jiným způsobem. Identitu anonymního zdroje zná vždy editor textu nebo šéfredaktor.*
- *Redakce Deníku N důsledně chrání své zdroje vůči každému, včetně státních orgánů.*

- *Redakce, její fungování a svobodná tvorba nejsou vymezeny žádnou ideologií. Odmítáme však jednání zasahující do lidských práv a základního fungování demokratického systému.*
- *Redakce dává ve své komentářové rubrice prostor slušně formulovaným názorům, které stojí na poctivé argumentaci. Při výběru textů neuplatňuje ideologické měřítko, má však na paměti obranu hodnot, k nimž se hlásí v tomto kodexu, a vyhrazuje si právo text odmítnout.*
- *Členové redakce dbají při svém vystupování na veřejnosti a sociálních sítích na uměřenost a přihlížejí ke skutečnosti, že jsou vnímáni zároveň jako zástupci Deníku N.“*
(Deník N, 2019)